

Analiza kapitaliziranosti Hrvatskog bankarskog sustava i utjecaj na dugoročnu stabilnost

Kalajžić, Marija

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:267708>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-21**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

ANALIZA KAPITALIZIRANOSTI
HRVATSKOG BANKARSKOG SUSTAVA
I
UTJECAJ NA DUGOROČNU STABILNOST

Mentor:

Prof.dr.sc. Roberto Ercegovic

Student:

bacc. oec. Marija Kalajžić

MB: 5140617

Split, rujan, 2017.

SADRŽAJ:

1. UVOD	3
2. KAPITAL I ULOGA KAPITALA U STRUKTURI FINANCIRANJA....	5
3. STRUKTURA KAPITALA BANAKA	10
4. REGULATORNI KAPITALNI ZAHTJEVI	14
4.1. CILJEVI REGULATORNE POLITIKE	14
4.2. TEORIJE REGULACIJE	15
4.3. ULOGA BANKE ZA MEĐUNARODNA PORAVNANJA	16
4.4. POVIJESNI PREGLED REGULATORNIH ZAHTJEVA.....	17
4.4.1. Basel I.....	18
4.4.2. Basel II.....	20
4.4.3. Basel III	25
5. KOMPARATIVNA ANALIZA KAPITALIZIRANOSTI BANAKA U EU I RH.....	29
5.1. KAPITALIZIRANOST BANAKA U RH	29
5.2. DRŽAVE ČLANICE EU I REGULATIVNI ZAHTJEVI	37
5.3. USPOREDBA HRVATSKE I ZEMALJA EUROPE	41
6. UTJECAJ STRUKTURE KAPITALA NA STABILNOST REALNOG I BANKARSKOG SEKTORA	45
7. KRITIČKI STAVOVI PREMA VISOKIM KAPITALNIM ZAHTJEVIMA	56
7.1. REGULATORNA ARBITRAŽA	56
7.2. PROBLEMI NASTALI IZ VELIČINE OBJEKATA REGULACIJE	58
7.3. PROBLEMI POVEZANI UZ NEJEDNAKU RAZVIJENOST GOSPODARSTVA	58
8. ZAKLJUČAK.....	59
9. PRILOZI	60
10. LITERATURA	63

POPIS GRAFOVA:	65
POPIS TABELA	66
POPIS SLIKA	66

1. UVOD

Tema ovog rada je analiza kapitaliziranosti bankarskog sektora i utjecaj na dugoročnu stabilnost važno je u njemu obraditi regulativnu politiku s ciljem smanjivanja rizičnog poslovanja banaka i održavanja solventnog i profitabilnog bankarskog sustava u kojem vlada savršena konkurencija između banaka. Kako bi se to moglo postići, brojne su se države odlučile za primjenu različitih regulativa i sporazuma koji će detaljnije biti objašnjeni kroz rad.

Tako je struktura ovog rada raspoređena uz uvod i zaključak na još šest poglavlja.

Prvo poglavlje veže se uz kapital i ulogu kapitala u strukturi financiranja u kojem će biti objašnjeni temeljni pojmovi kapitala vezanog uz regulatornu politiku - osnovni redovni kapital, redovni kapital i regulatorni kapital koji je do prije imao i naziv jamstveni kapital.

U drugom će poglavlju biti obrađena struktura kapitala banaka na način da će analizama biti obrađen odnos između ukupnog kapitala i obveza banaka, kretanje depozita po godinama, kretanje kratkoročnih i dugoročnih kredita po godinama, kretanje rezervi i dioničkog kapitala.

Treće poglavlje već se uže veže uz samu problematiku rada odnosno uz regulatorne kapitalne zahtjeve. Tako će najprije biti definirana sama regulatorna politika, njezini ciljevi i teorijski pristupi. Uz to bit će objašnjena uloga Banke za međunarodna poravnanja koja je donijela tri bitna sporazuma o regulatornim zahtjevima. Svaki od navedenih sporazuma detaljno će biti objašnjen zajedno uz Uredbu o kapitalnim zahtjevima i Direktivu o kapitalnim zahtjevima.

Četvrto poglavlje bavi se komparativnom analizom kapitaliziranosti banaka u Europskoj uniji i Republici Hrvatskoj. Poglavlje je obrađeno na način da će najprije detaljno biti razrađena kapitaliziranost banaka u Republici Hrvatskoj na primjeru svih banaka te posebno na primjeru 10 vodećih banaka iz hrvatskog bankarskog sektora. Nakon toga predstaviti će se podaci o visini regulatornog kapitala na razini Europske unije i usporediti podaci s Republikom Hrvatskom.

Peto poglavlje bavi se utjecajem strukture kapitala na stabilnost bankarskog sektora tako da će biti obrađena stabilnost bankarskog sektora kroz javni dug Republike Hrvatske,

komponente troška glavnice, pokazatelje adekvatnosti kapitala, profitabilnost imovine i kapitala banaka kao i buduće očekivano stanje povezano uz regulatorne politike.

Šesto poglavlje bavi se kritičkim stavovima prema visokim kapitalnim zahtjevima u kojem su obrađeni neki od problema koji su se prepoznali kao posljedice stroge regulatorne politike koja se provodi u zemljama Europe u proteklih nekoliko godina.

2. KAPITAL I ULOGA KAPITALA U STRUKTURI FINANCIRANJA

Kapital je dio imovine banaka koji nema ugovornu obvezu za otplatu pa kao takav stoji na raspolaganju bankama u slučaju da njihove obveze počinju rasti ili pak ako se vrijednost imovine banaka počinje smanjivati. Nema egzaktne mjere optimalne veličine kapitala bankovne firme iznad zakonskog minimuma. S obzirom da kapital služi za pokriće internih i eksternih rizika poslovanja banke može se reći da rizici omeđuju i razinu potrebnog ekonomskog kapitala. Interni ili ekonomski kapital bankovne firme jeste kapital koji se definira sukladno prisutnim rizicima te njegova veličina jamči sposobnost pokrića rizika, zaštitu vjerovnika, kontinuitet poslovanja te dugoročnu solventnost. U procjeni potrebnog internog kapitala nužno je definirati sljedeće elemente strategije upravljanja kapitalom:

- Sve gubitke tekuće financijske godine,
- Vrijednosti nematerijalne imovine,
- Odgođenu poreznu imovinu,
- Ulaganja u instrumente vlastitog redovnog osnovnog kapitala,
- Nerealizirani gubitak iz osnove usklade vrijednosti financijske imovine raspoložive za prodaju te gubitak iz učinkovite zaštite novčanog toka koji je evidentiran na računu sveobuhvatne dobiti,
- Ostale stavke sukladno regulatornim uvjetima i primatelju izvještajnog dokumenta.(Ercegovac, 2016., str. 213.)

Osnovni kapital banaka izuzetno je bitan, jer se banke na neki način, iako u manjoj mjeri financiraju uz pomoć njega. Nerijetko se može dogoditi da dužnik banci nije u stanju vraćati kredit ili banka uloži u krive vrijednosne papire, uslijed čega dolazi do rizika u poslovanju. Sukladno tome, svakoj bi banci trebao biti cilj povećanje osnovnog kapitala banaka, ali isto tako i poticati na usklađenost s kapitalnim zahtjevima. Svaka planirana aktivnost traži alokaciju stvarog ili procijenjenog kapitala prema poslovnim linijama i proizvodima u okviru procesa kapitalnog budžetiranja. Stoga će banka usklađivati dugoročnu strategiju i poslovne ciljeve s očekivanim rizicima, zahtijevanim performansama poslovanja i planovima za potrebnim kapitalom.(Ercegovac, 2016., str. 212)

Osnovni kapital banaka (eng. Tier 1) je kapital koji je banci potreban kako bi ona nesmetano mogla poslovati. Kapital za trajnost poslovanja omogućuje banci da nastavi sa svojim aktivnostima i osigurava joj solventnost. Najviša razina kvalitete osnovnog kapitala naziva se redovni osnovni kapital (eng. CET1) (Ercegovac, 2016., str. 212) i zajedno s dodatnim osnovnim kapitalom banke (engl. Additional tier 1) čini osnovni kapital.

Osnovni kapital banke zajedno s dopunskim kapitalom banke, čine jamstveni kapital. Osnovni kapital banke pri tome čine bruto osnovni kapital i odbici od bruto osnovnog kapitala. Dopunski kapital banke čini zbroj dopunskog kapitala 1 i 2 od kojeg se oduzimaju odbici od dopunskog kapitala.

Osnovni kapital banaka čine sljedeći izvori koji su:

- bezuvjetno nepovratni,
- za vrijeme poslovanja stoje u cijelosti na raspolaganju za pokriće gubitaka banke;
- u slučaju stečaja odnosno likvidacije banke u cijelosti stoje na raspolaganju za podmirenje gubitaka nakon što su podmirene obveze prema svim drugim vjerovnicima banke. (Jurman, 2003., str. 66)

U osnovni kapital banaka ubraja se:

- kapital koji je uplaćen iz prodaje dionica banke, osim dionica koje su povlaštene (dionički kapital)
- dobit ili gubitak tekuće godine kojoj je cilj raspodjela u osnovni kapital
- zadržana dobit ili gubitak tekuće godine
- kapitalna dobit
- zakonske rezerve
- revalorizacijske rezerve
- statutarne i ostale kapitalne rezerve

Instrumenti redovnog osnovnog kapitala (dionice, udjeli i ostali vlasnički instrumenti) moraju zadovoljavati kriterije da su izdani uz suglasnost vlasnika po pozitivnim zakonskim aktima zemlje izdanja, da su u potpunosti plaćeni bez izravnog ili neizravnog financiranja plaćanja od strane subjekta izdanja, da su u potpunosti plaćeni bez izravnog ili neizravnog financiranja plaćanja od strane subjekta izdanja, da su jasno i izdvojeno prikazani

u stavci kapitala, da nemaju dospjeće te da im se glavnica ne smije umanjiti niti isplatiti osim u slučaju likvidacije izdavatelja ili uz odobrenje nadležnog regulatornog tijela. (Ercegovac, 2016., str. 213)

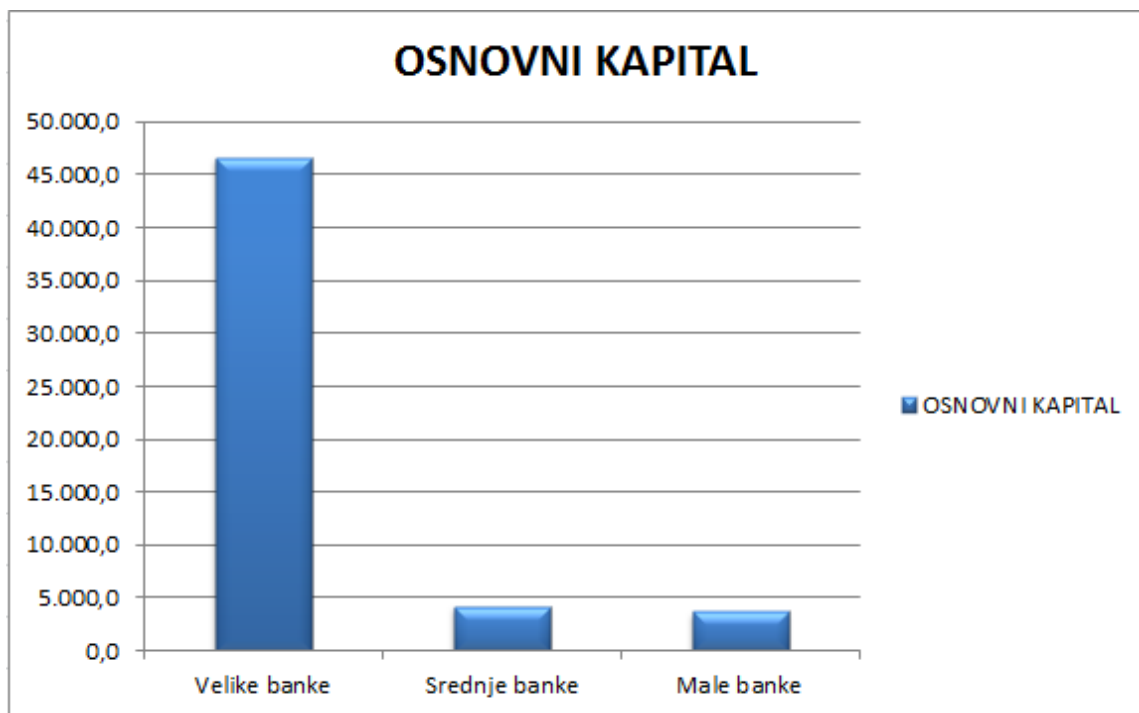
Ukoliko postoji gubitak protekle godine ili gubitak tekuće godine on se odbija od osnovnog kapitala.

Dok s jedne strane dionički kapital pripada vlasnicima banke, tj. njezinim dioničarima, rezerve koje su vidljive pripadaju samoj banci te se u slučaju negativnog poslovanja banke koriste kako bi se isplatile njezinim dioničarima. Zakonom je propisano koliko rezervi mora postojati unutar osnovnog kapitala, dok se dionički kapital ne kontrolira zakonom, odnosno njegova visina ovisi o uplatama dioničara. Dioničarima banke na temelju njihovog vlasničkog udjela, isplaćuje se dividenda. Rezerve za neidentificirane gubitke formiraju se na teret rashoda, a zakonske i statutarne iz dobiti nakon oporezivanja. (Jurman, 2003., str. 68)

S početkom 2016. godine stupio je na snagu novi Zakon o kreditnim institucijama kojim se regulira koliko je temeljnog kapitala potrebno kako bi se banka uopće mogla osnovati. Prema tom Zakonu za osnivanje banke potreban je kapital od minimalno 40 milijuna kuna.

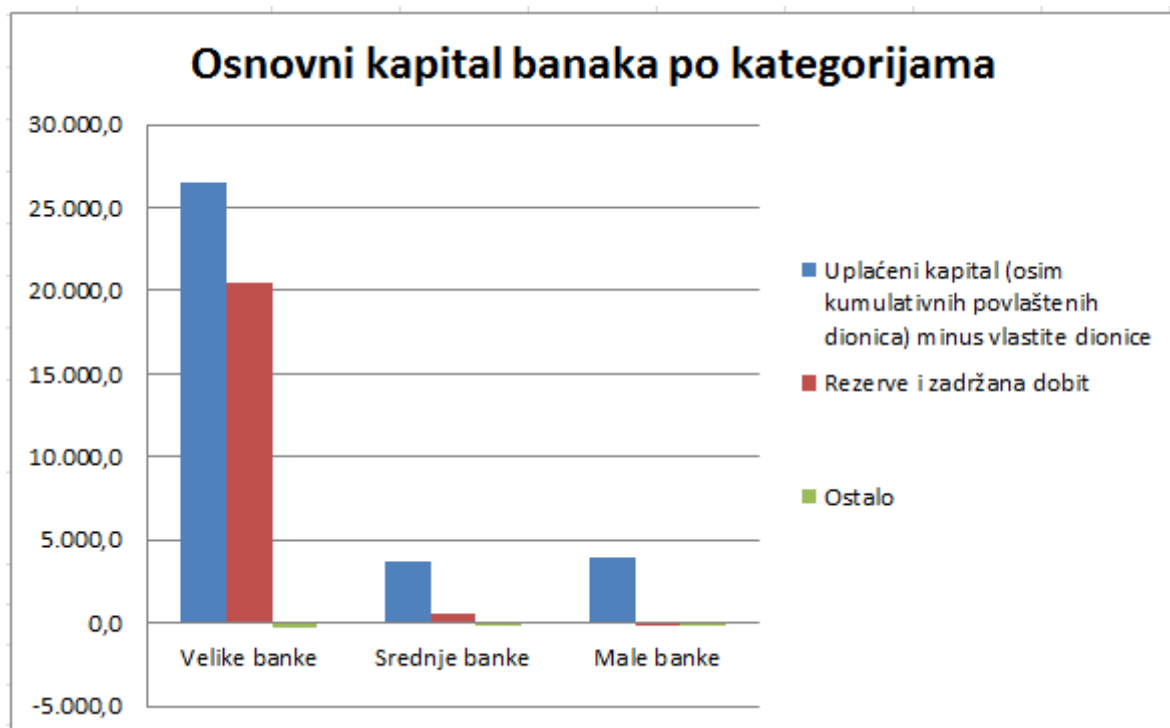
Na grafu 1. prikazan je osnovni kapital banaka, po njihovoj veličini, u milijardama kuna za 2013. godinu. Vidljivo je kako u ukupnom osnovnom kapitalu svih banaka prednjače velike banke s više od 46.000 milijuna kuna, dok srednje i velike banke imaju otprilike podjednak iznos ukupnog osnovnog kapitala za promatrano razdoblje.

Na grafu 2. prikazan je osnovni kapital banaka po kategorijama, promatrajući ponovno velike, srednje i male banke, u milijardama kuna za 2013. godinu. Vidljivo je kako uplaćeni kapital čini većinski udio osnovnog kapitala kod svih banaka. Rezerve i zadržana dobit čine gotovo polovinu osnovnog kapitala velikih banaka dok je kod srednjih i malih banaka njihov udio znatno niži, a kod malih banaka čak i negativan.

Graf 1. Osnovni kapital banaka 2013. godine u milijardama kuna

Izvor: Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2013., dostupno na: <http://old.hnb.hr/publikac/godisnje/2013/h-god-2013.pdf>, preuzeto 15.03.2017.

Graf 2. Osnovni kapital banaka po kategorijama 2013. godine u milijardama kuna

Izvor: Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2013., dostupno na: <http://old.hnb.hr/publikac/godisnje/2013/h-god-2013.pdf>, preuzeto 15.03.2017.

Dopunski kapital (eng. Tier 2) je kapital koji banke koriste u slučaju propasti. Kapital koji se koristi u slučaju propasti kreditne institucije omogućuje instituciji da isplati deponente i vjerovnike višeg isplatnog reda ako banka postane insolventna. (Vijeće Europske unije, 2015.) Pri tome dopunski kapital ne može biti viši od osnovnog kapitala, i ta najviša vrijednost može se uvrstiti u bruto jamstveni kapital zajedno s osnovnim kapitalom od kojeg se ponovno oduzimaju odbici od bruto jamstvenog kapitala, te se u konačnici dobiva jamstveni kapital.

U dopunski kapital I ubrajaju se:

- posebne rezerve za neidentificirane gubitke
- sredstva stečena hibridnim instrumentima a koji kao takvi imaju određene značajke kapitala i određene značajke obveze banke.
- sredstva stečena podređenim instrumentima (Narodne novine, 1999.)

Ukupni iznos kapitala koji banke i investicijska društva moraju održavati trebao bi iznositi najmanje 8 % rizikom ponderirane aktive. Kapital najviše razine kvalitete kapitala – redovni osnovni kapital (eng. Tier 1) – trebao bi predstavljati 4,5 % rizikom ponderirane aktive (do prosinca 2014. – između 4 % i 4,5 %) (Vijeće Europske unije, 2015.)

3. STRUKTURA KAPITALA BANAKA

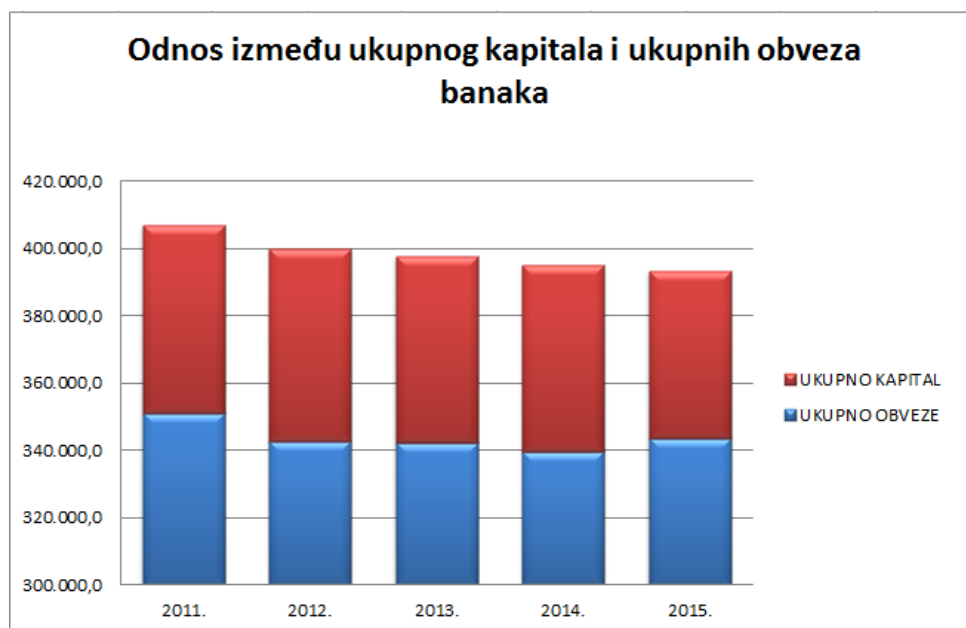
Sve je veći udio banaka na financijskom tržištu, koje svoja depozitna i novčana sredstva pribavljaju od vanjskih aktera – fizičkih i pravnih osoba unutar Republike Hrvatske ali i izvan nje.

Struktura kapitala predstavlja prije svega vrijednosnice na temelju kojih banka nastoji financirati različite investicijske aktivnosti. Kao takva, ona je sastavni dio udjela vlastitog kapitala banaka.

S obzirom na činjenicu da najnoviji podaci o strukturi kapitala banaka za proteklu godinu, još nisu napravljeni, struktura kapitala banaka obuhvatit će razdoblje zaključno s 2015. godinom.

U tabeli prisutnoj u prilogu ovoga rada, detaljno je prikazana struktura kapitala i obveza banaka.

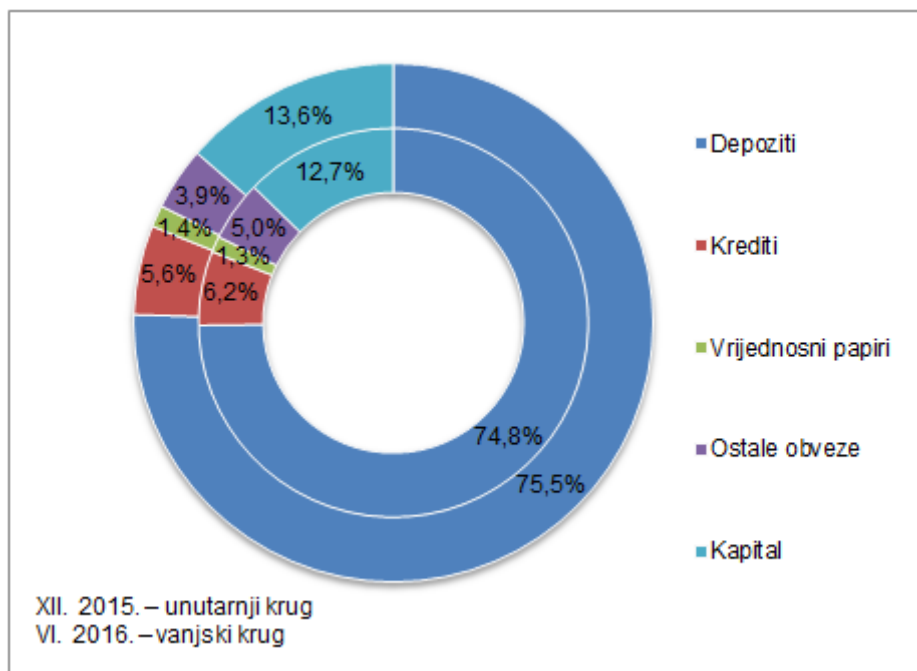
Vidljivo je tako da je u protekle dvije godine prisutan trend povećanja financijskih obveza banaka, u odnosu na prve tri godine promatranog razdoblja, kada su se obveze banke smanjivale. Prije svega povećanje financijskih obveza u protekle dvije godine, veže se uz konverziju kredita povezanih sa švicarskim francima. Daljnji trend povećanja financijskih obveza se desio i u 2016. godinu, jer se konverzija kredita nastavila i tokom 2016. godine. Najveće povećanje obveza, vidljivo je kroz kamate, naknade i ostale obveze, koje su u prijelazu s 2014. na 2015. godinu porasle za 4,4%, odnosno za 6130,4 milijuna kuna što je ujedno najveći iznos koji su banke izdvajale za navedene obveze u proteklih pet godina.

Graf 3. Odnos između ukupnog kapitala i ukupnih obveza banaka u milijunima kuna

Izvor: HNB: Godišnje izvješće 2013, dostupno na: <http://old.hnb.hr/publikac/godisnje/2013/h-god-2013.pdf>, preuzeto: 15.03.2017, HNB: Godišnje izvješće 2014, dostupno na: <https://www.hnb.hr/documents/20182/122236/h-gi-2014.pdf/b607913c-e6fb-40a2-a023-41552635090b> preuzeto: 15.03.2017., HNB: Godišnje izvješće 2015, dostupno na: <https://www.hnb.hr/documents/20182/1005947/h-gi-2015.pdf/b69083ea-2b4a-48bf-a9d3-2d277c058a81>, preuzeto 15.03.2017.

Na grafu 3. prikazan je odnos ukupnog kapitala i ukupnih obveza banaka u milijunima kuna za promatrano razdoblje, od 2011. – 2015. godine. Vidljivo je da su ukupne obveze puno veće od ukupnog kapitala. Isto tako kroz godine je vidljivo opadanje vrijednosti ukupnih obveza u odnosu na početnu godinu promatranja te je isto tako vidljivo da ukupni kapital kroz godine varira, 2013. i 2015. godine opada, a ostale godine raste.

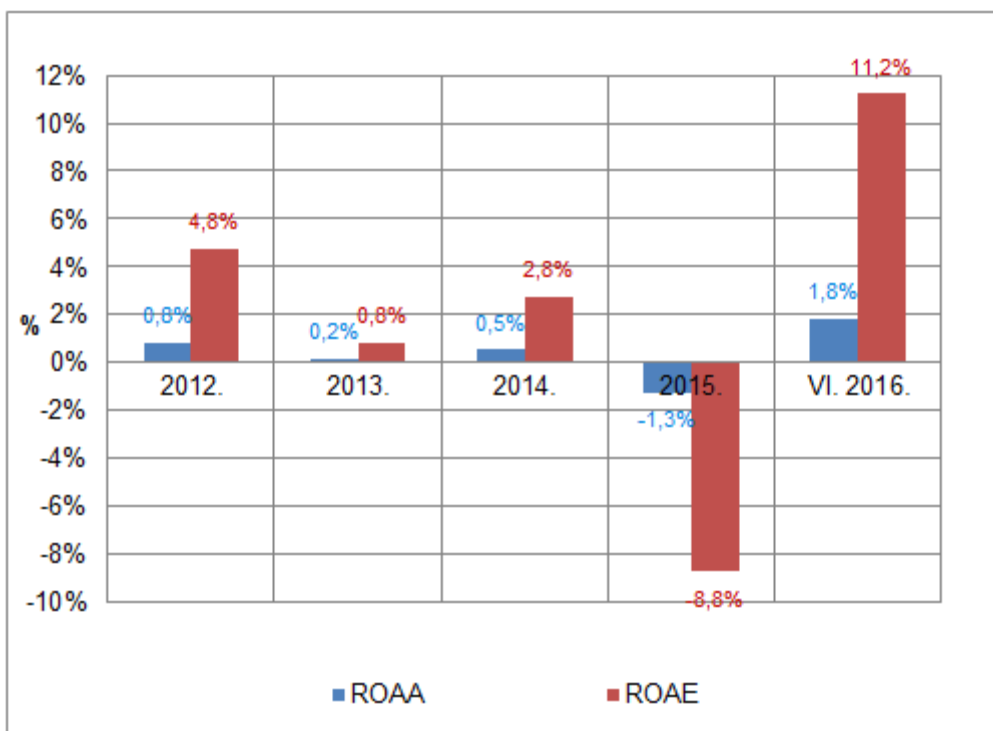

Graf 4. Struktura obveza i kapitala banaka

Izvor: Obrasci BS3-2 iz statističkog izvješća, koji se temelje na podacima dostavljenima u skladu s Odlukom o statističkom i bonitetnom izvješćivanju (NN, br. 35/2010., 95/2010., 146/2010., 68/2011., 37/2012., 121/2013., 41A/2014., 127/2014., 67/2015., 119/2015. i 54/2016.).

Na grafu 4. prikazan je udio kapitala u ukupnim obvezama i kapitalu banaka za kraj 2015. godine i sredinu 2016. godine. Vidljivo je kako depoziti čine najveći dio u ukupnim obvezama banaka, dok najmanji udio čine vrijednosni papiri. Kapital je na drugom mjestu, odmah iza depozita s 13,6% u 2016. godini i 12,7% na kraju 2015. godine.

Na grafu 5. prikazana je profitabilnost prosječne imovine (eng. ROAA) i profitabilnost prosječnoga kapitala (eng. ROAE). Profitabilnost prosječne imovine pri tome je izračunata kao omjer dobiti iz poslovanja prije oporezivanja i prosječne imovine banaka, pri čemu je prosječna imovina izračunata kao aritmetička sredina imovine promatranog i prethodnog razdoblja. Profitabilnost prosječnoga kapitala izračunata pak je kao omjer dobiti nakon oporezivanja i prosječnoga kapitala banaka koji je dobiven na jednaki način kao i prosječna imovina banaka. Vidljivo je kako je pokazatelj profitabilnosti prosječnoga kapitala u svim promatranim razdobljima veći od pokazatelja profitabilnosti prosječne imovine. Odstupanje od toga zabilježeno je 2015. godine kada su oba navedena pokazatelja izuzetno negativna.

Graf 5. Profitabilnost prosječne imovine i profitabilost prosječnoga kapitala

Izvor: Zaključno s 31. prosinca 2013. izvor podataka o iznosu dobiti (gubitka) banaka iz poslovanja koje će se nastaviti (prije poreza) i iznosu dobiti (gubitka) banaka nakon poreza jesu izvještaji RN (Odluka o nadzornim izvještajima kreditnih institucija, NN, br. 35/2010., 81/2010., 146/2010., 68/2011., 147/2011., 37/2012., 67/2013., 121/2013. i 157/2013.), a od 31. prosinca 2014. izvještaji RN (Odluka o supervizorskim izvještajima kreditnih institucija, NN, br. 41A/2014., 127/2014., 67/2015. i 119/2015.). Izvor podataka o iznosu imovine i kapitala banaka obrasci BS3-2 iz statističkog izvješća, koji se temelje na podacima dostavljenima u skladu s Odlukom o statističkom i bonitetnom izvješćivanju (NN, br. 35/2010., 95/2010., 146/2010., 68/2011., 37/2012., 121/2013., 41A/2014., 127/2014., 67/2015., 119/2015. i 54/2016.)

4. REGULATORNI KAPITALNI ZAHTJEVI

Regulatorni kapitalni zahtjevi nastali su sa ciljem veće financijske stabilnosti banaka. Regulacija bankovnih aktivnosti kroz kapitalne zahtjeve javlja se kao instrument pomirbe općeg trenda deregulacije u financijskom sektoru i nastojanja da se umanje društveni troškovi nestabilnosti ili kriza uzrokovani eventualnim nerazboritim ponašanjem banaka (Kundid Novokmet, 2015., str. 157)

Kapitalni zahtjevi vežu se stoga prije svega uz banke ali i druge financijske institucije, kao što su investicijska društva. Bankovna unija kao sastavni dio Europske unije danas primjenjuje Basel III sporazum unutar kojeg su jasno definirani standardi adekvatnosti kapitala kojih se države članice Europske unije trebaju pridržavati. Pravila su vezana uz uredbe o kapitalnim zahtjevima (eng. CRR) i direktive o kapitalnim zahtjevima (eng. CRD IV) a na snazi su od početka 2014. godine.

Sva regulatorna pravila su u osnovi skup zaštitnih mehanizama s naglaskom na preventivnom djelovanju, koji uz organizacijski ustrojene procedure i postupke te sustav internih kontrola trebaju osigurati maksimalnu zaštitu malih štediša, deponenata i općenito vjerovnika banke što sve u konačnici pozitivno utječe na stabilnost bankovnog i gospodarskog sustava. Skup regulatornih ograničenja (propisanih limita, okvira, odnosa i dr.) koja pridonose sigurnijem i uspješnijem poslovanju banaka i čine sustav stabilnijim, općenito se označavaju kao prudencijalna regulacija – regulacija razboritog poslovanja banaka (Miletić, 2008., str. 6).

4.1. Ciljevi regulatorne politike

Ciljevima regulatorne politike banaka nastoji se osigurati solventnost banaka, likvidnost banaka, ekonomski djelotvorni i konkurentni financijski sustav. Stoga je u uvjetima krize moguće očekivati da će bankovna aktiva pasti ispod ukupne vrijednosti pasive uslijed čega banka postaje nedovoljno solventna. S obzirom da je veliki broj banaka povezano, takvo nepovoljno kretanje može se odraziti na druge banke, a ubrzo proširiti i na cjelokupni bankovni sustav. Stoga je potrebno spriječiti bankrot banke regulativnom politikom. Briga za solventnost banke odnosno smanjenje opasnosti od propasti banke putem prudencijalne

regulative u krajnjoj liniji povećava sigurnost deponenata i klijenata banke a time i povjerenje u ukupni bankovni sustav (Miletić, 2008., str. 7).

Regulatorna politika koju provodi država i nadležne institucije nastoji doprinijeti očuvanju rastuće likvidnosti ili barem očuvanju likvidnosti na razini na kojoj banka može bez problema podmiriti svoje preuzete obveze prema svim uključenim stranama. Ukoliko dođe do smanjenja likvidnosti, to se također može odraziti na već spomenutu solventnost banaka.

Osim već navedenog na djelotvornost bankarskog sustava utječe i regulatorni okvir unutar kojeg će potrošačka sila – konkurencija – poticati inventivnost banaka u njihovim operacijama kao i pri kreiranju novih usluga i na taj način gospodarstvu osigurati adekvatan stupanj bankovnih usluga po cijenama koje su tehnički i alokativno efikasne (Miletić, 2008., str. 8)

4.2. Teorije regulacije

Da bi se postiglo kvalitetno regulatorno okruženje u bankarskom sektoru se danas prepoznaju tri tipa teorije regulacije bankovnog sektora. To su:

- teorija javnog interesa u kojoj su regulatorna tijela su neovisna i ona promatraju nastalu situaciju u kojoj se nalaze banke te na koji način primjenjuju regulatorne mjere. Ova teorija se bavi proučavanjem zamjenskih regulatornih mjera i kako bi se njihov učinak odrazio na financijsku stabilnost bankovnog sektora a time i gospodarstva u cjelini. Regulatorna politika pri tome je u potpunosti usklađena s javnim interesima

- teorija zarobljavanja koja se veže uz nobelovca Georga Stieglera prema kojoj više nisu u pitanju javni interesi nego isključivo interesi banke. Prema navedenoj teoriji banke nastoje imati/vršiti utjecaj na regulatorna tijela kako bi postigle povoljan položaj, tj. regulirani žele zarobiti svog regulatora kako bi postigli korist od regulacije. Banke to mogu učiniti neslužbenim lobiranjem regulatora, pružanjem usluga ili spremnošću da jednog dana zaposle regulatore ako im se za to ukaže potreba (Miletić, 2008., str. 9)

- teorija javnog izbora u kojoj regulatori pokušavaju omogućiti bankama ostvarenje zavidnog poslovnog rezultata višeg od rezultata koji bi banke postigle u uvjetima savršene konkurencije.

4.3. Uloga Banke za međunarodna poravnanja

Banka za međunarodna poravnanja (engl. Bank for International Settlements - BIS) je međunarodna organizacija koju su 1930. godine osnovale vodeće središnje banke Svijeta. Osnovne funkcije BIS-a su:

- unapređivanje međunarodne monetarne kooperacije;
- pružanje usluga banke centralnim bankama
- centar za monetarna i ekonomska istraživanja;
- agent i skrbnik pri izvršavanju raznih međunarodnih financijskih aranžmana (Srkalović, 1997., str. 43)

Danas BIS obuhvaća oko 60 središnjih banaka članica, unutar koje se nalazi i Hrvatska narodna banka koja se najprije pridružila Međunarodnom monetarnom fondu, Međunarodnoj banci za obnovu i razvoj, Međunarodnoj financijskog korporaciji, Multilateralnoj agenciji za garantiranje investicija, Međunarodnoj razvojnoj agenciji te Europskoj banci za obnovu i razvoj. Nakon toga 9. lipnja 1997. godine Hrvatska narodna banka postala je članicom Banke za međunarodna poravnanja.

Središnje tijelo Banke za međunarodna poravnanja je Bazelski komitet za bankarsku superviziju (eng. BCBS) koje je osnovano 1975. godine. Članovi ovog komiteta bili su guverneri vodećih svjetskih velesila, a danas ga čine članovi iz sljedećih država: Belgije, Kanade, Francuske, Njemačke, Italije, Japana, Luksemburga, Nizozemske, Španjolske, Švedske, Švicarske, Velike Britanije, SAD-a, Australije, Brazila, Kine, Indije, Koreje, Meksika i Rusije. Njegov je cilj razmatranje i pronalaženje rješenja karakterističnih problema s kojima se susreću bankarske supervizije. Ono ujedno provodi koordinaciju nadležnosti nacionalnih supervizija nad stranim bankama osnovanim na prostorima zemalja članica i utvrđuje minimalne standarde supervizije međunarodnih bankarskih grupacija, te radi na definiranju i usavršavanju standarda supervizije općenito (Srkalović, 1997., str. 46), a nastalo je na temelju dokumenta Bazelski sporazum o kapitalu (eng. Basle Capital Accord).

Podjednako rano kao i BCBS nastala je Stalna komisija središnjih banaka 10 najmoćnijih zemalja svijeta (G-10).

Jedna od važnih komisija Banke za međunarodna poravnanja je Stalna komisija za euro – valutu koja je osnovana 1971. godine s ciljem da informira članice Stalne komisije središnjih banaka o kretanjima na eurovalutnim tržištima kako bi oni mogli pravovremeno reagirati svojom monetarnom politikom na takva kretanja.

Uz već navedene komisije, bitna je Komisija za platni sustav i sustav poravnanja koju su osnovale članice G-10 koja prati kretanja u domaćim i međunarodnim platnim sustavima i sustavima poravnanja (uključujući i ona koja se primjenjuju na transakcije na deviznom tržištu i tržištu vrijednosnicama), analizira međunarodne sheme neto poravnanja (netting) i njihove utjecaje na međunarodni financijski sustav (Srkalović, 1997., str. 48).

Osnovni organi koji upravljaju Bankom za međunarodna poravnanja su:

- opća skupština (eng. General Meeting) – sastaje se u pravilu tokom mjeseca lipnja, a ona nastoji odobriti godišnje financijsko izvješće, imenovati revizore, profit, prilagoditi rezervni i posebni fond.
- odbor direktora (eng. Board of Directors) – čine ga guverneri vodećih zemalja članica (Belgije, Francuske, Njemačke, Italije, Velike Britanije i SAD) zajedno s vanjskim predstavnicima koje odabire svaki guverner vodećih zemalja članica. Takvi vanjski predstavnici mogu biti iz oblasti financija, industrije ili trgovine. Uz već spomenute Odboru direktora može se pridružiti do najviše 10 drugih guvernera ostalih zemalja članica. U praksi su do sada to bili guverneri Nizozemske, Švedske, Švicarske, Kanade i Japana. Ostali guverneri biraju se 2/3 većinskom Odbora direktora.

4.4. Povijesni pregled regulatornih zahtjeva

Potreba za formiranjem dokumenata baziranih na regulatornim zahtjevima za očuvanje bankarskog sektora, prepoznata je još prije trideset godina kada se pojavio Basel I sporazum. Tijekom godina prepoznati su njegovi nedostaci pa se on nadograđivao već nekoliko puta – do nama danas poznatog Basel III sporazuma.

4.4.1. Basel I

Bazelski Odbor donio je prvi dokument naziva Basel I 1988. godine. Basel I je regulativa koja propisuje da omjer jamstvenog kapitala, odnosno omjer bankovnog kapitala i bankovne imovine mora biti najmanje na razini 8%. (Radman Peša, Zubak, & Mitrović, 2015., str. 98)

Basel I provodi se na 2 temeljna stupa:

1. prvi stup (eng. Tier 1) čini kapital koji ima niži prioritet otplate, u slučaju da nastupi razdoblje insolventnosti banke, odnosno razdoblje u kojem dio aktive banke nije naplativ. Kapital s nižim prioritetom otplate ima veću mogućnost da upije gubitke imovine, jer ga u pravilu čini vlasnički odnosno temeljni kapital banke. Temeljni kapital banke predstavlja najsigurniji kapital kojim banka raspolaže jer ga čini čisto vlasništvo u banci.
2. drugi stup (eng. Tier 2) već je ranije opisan kao dopunski kapital banke, je za razliku od temeljnog kapitala banke znatno nepouzdaniji kapital banke jer obuhvaća ostale, manje pouzdane, oblike kapitala kao što su subordinirani dug i rezerve koje banka drži za slučaj nemogućnosti naplate izdanih potraživanja (Radman Peša, Zubak, & Mitrović, 2015., str. 98). Banka sredstva iz drugog stupa može koristiti za podmirenje prioritetnih obveza.

Tier 2 komponente pri tome moraju biti ograničene na maksimalno 100% i subordinirani dug na najviše 50% Tier 1 temeljnog kapitala. Basel I ujedno definira da se 8% jamstvenog kapitala mora sastojati od najmanje 4% temeljnog kapitala banke. (Mukhlynina, 2012., str. 10).

U okviru sporazuma Basel I, bankovna je imovina podijeljena na 5 kategorija (0%, 10%, 20%, 50%, 100%), ovisno o tome koji joj je stupanj rizika dodijeljen. Što je stupanj rizika veći javlja se potreba za većom kapitalnom imovinom sa ciljem zadovoljenja odredbi definiranih Basel I sporazumom. U sljedećoj tabeli prikazana je podjela imovine na pet kategorija prema stupnju rizika.

Tabela 1. Kategorije imovine prema riziku propisanim Basel I sporazumom

STUPANJ RIZIKA (%)	OBLICI IMOVINE
0	Novac i novčane rezerve
	Potraživanja za državne obveznice OECD zemalja
	Potraživanja za ostale državne obveznice ako su one izražene i financirane u domaćoj valuti
20	Potraživanja prema bankama OECD-a i multilateralnih razvojnih banaka, u obliku imovine
	Potraživanja prema bankama izvan OECD-A s preostalim rokom dospijeca manjim od jedne godine (zajmovi)
	Druga potraživanja prema subjektima javnog sektora ili zemljama OECD
50	Hipotekarni krediti
100	Sva ostala potraživanja prema poduzećima, javnim osobama i drugim bankama izvan OECD-a s rokom dospijeca dužim od jedne godine te sva ostala imovina

Izvor: Mukhlynina, L. (2012.). *Bank Capital Requirements and Performance*. Zürich: Department of Banking and Finance - University of Zürich., str. 61.

Basel I imao je vrlo pozitivan učinak na visinu kapitala banaka, odnosno zaustavio je negativan trend smanjivanja i doveo do povećanja kapitala banaka (Martinjak, 2004., str. 3).

Osnovni nedostaci ovog sporazuma vidljivi su uz činjenice da se procjena adekvatnosti kapitala ne izrađuje na temelju stvarnog rizičnog profila banke. Osim toga, teško je procijeniti rizik pojedine zemlje te ne pruža dovoljno motiva za primjenu tehnika za smanjivanje rizika i omogućuje regulatornu arbitražu putem sekuritizacije (Martinjak, 2004., str. 4).

4.4.2. Basel II

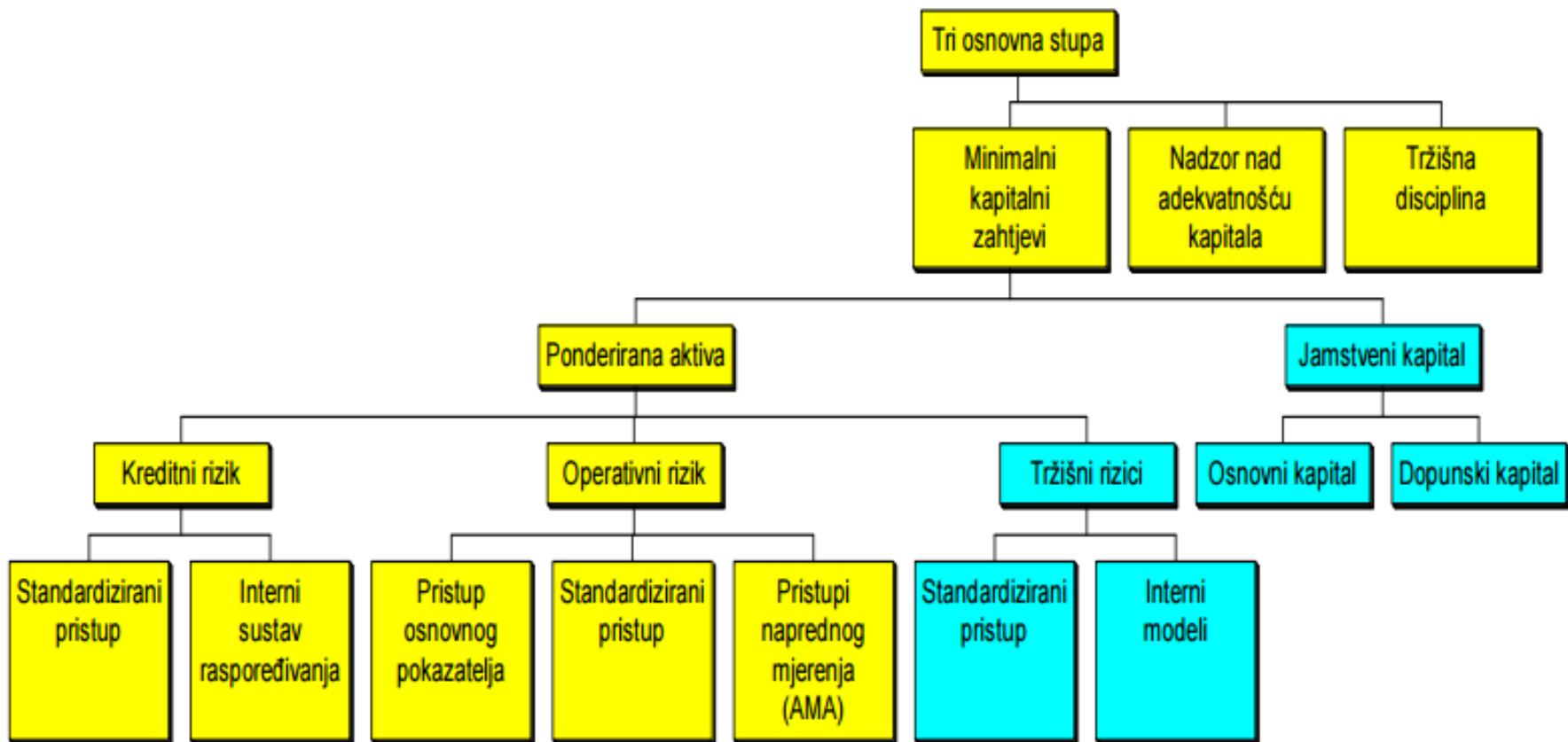
Drugi Bazelski sporazum, Basel II, nastao je kao odgovor na nedostatke koji se prepoznati u okviru sporazuma Basel I. Prije svega to se odnosilo na dodatno pokriće kapitalom tržišnih rizika koji su se izračunavali na temelju internih modela banaka. Stoga Basel II u sebi sadržava sljedeća tri stupa:

1. minimalnim kapitalnim zahtjevima koji su potrebni kako bi se pokrili kreditni, operativni i tržišni rizici banke
2. postupke supervizijske provjere adekvatnosti kapitala kojima je cilj potvrda dobrog nadzora i upravljanja bankovnim rizicima
3. zahtjeve tržišne discipline i objave

Samo stvaranje Basel II sporazuma započeto je 1999. godine, a u konačnici je objavljeno sredinom 2004. godine. Primjena navedenog sporazuma započela je 31.12.2006. godine, a Hrvatska narodna banka uskladila je svoje regulative s navedenim sporazuma s početkom 2009. godine.

Basel II se zasniva na fleksibilnosti i sofisticiranim pristupima mjerenju kreditnog i operativnog rizika, što je nov način i pristup obavljanju supervizije (Martinjak, 2004., str. 4).

Struktura Basel II sporazuma prikazana je na sljedećoj slici. Na slici je vidljivo kako i dalje osnovnu ulogu imaju minimalni kapitalni zahtjevi kao temeljni stup Basel II sporazuma.

Slika 1. Struktura Basel II sporazuma

Izvor: Martinjak, I. (2004.). *Rezultati upitnika o novom bazelskom sporazumu o kapitalu (Basel II)*. Zagreb: HNB - Direkcija za bonitetnu regulativu i analizu bankovnog sustava, str. 6.

Na prijašnjoj slici vidljivo je kako se struktura Basel II sporazuma bazira na postojanju tri stupa. Prvi stup čine kreditni i operativni rizici kroz definiranje minimalnih kapitalnih zahtjeva. Drugi stup čini nadzor nad adekvatnošću kapitala a treći stup čini tržišna disciplina. Više o njima bit će opisano u nastavku. Tako Basel II sporazum omogućuje tri sljedeća pristupa izračunavanju kreditnog rizika:

- standardizirani pristup
- temeljni FIRB (eng. Foundation Internal Ratings– Based Approach) – banke provode procjenu vjerojatnosti da njezin dužnik više neće plaćati obveze prema banci
- napredni pristup AIRB (eng. Advanced Internal Ratings – Based Approach) – složeniji je u odnosu na FIRB je bankama ujedno omogućuje i procjenjivanje gubitaka ako se uspostavi da dužnik neće moći plaćati svoje obveze prema banci.

U sljedećoj tablici prikazani su ponderi rizika za potraživanja od državnih institucija, banaka, trgovačkih društava i stanovništva. U tabeli su vidljive značajne razlike u odnosu na prethodni Basel I sporazum. Tako je najprije jasno vidljivo da postoje dva nova stupnja rizika – 35% i 150% koji nisu postojali kod Basel I sporazuma. Pri ocjeni stupnja rizika veliku ulogu ima kreditna agencija. Pri tome se koriste kreditni rejtinzi Standard & Poor's agencije. Dakle ovisno o dodijeljenom kreditnom rejtingu, dodjeljuje se i stupanj rizika. Isto tako vidljivo je kako stupanj rizika za potraživanja prema trgovačkim društvima, iznosi samo 100% kada kreditni rejting trgovačkom društvu nije uopće dodijeljen dok primjerice za trgovačko društvo visokog kreditnog rejtinga, stupanj rizika može biti smanjen na 20%, što nije bio slučaj kod Basel I sporazuma jer tamo nisu postojale potkategorije stupnjeva povezane uz kreditne rejtinge.

Tabela 2. Ponderi rizika za potraživanja

VRSTA POTRAŽIVANJA		AAA do AA-	A+ do A-	BBB+ do BBB	BB+ do B+	B+ do B-	<B-	BEZ REJTINGA
Državne institucije		0%	20%	50%	100%		150%	100%
Banke	Opcija 1	20%	50%	100%	100%			
	Opcija 2	20%	50%	50%	100%			
	Opcija 2 za kratkoročna potraživanja	20%	20%	20%	50%			
Trgovačka društva		20%	50%	100%		150%		100%
Stanovništvo		75%						
Potraživanja osigurana stambenom hipotekom		35%						
Potraživanja osigurana komercijalnom hipotekom		100%						

Izvor: Mukhlynina, L. (2012.). *Bank Capital Requirements and Performance*. Zürich: Department of Banking and Finance - University of Zürich, str. 61.

Za Basel II sporazum također je karakteristično da koristi interni sustav raspoređivanja (eng. Internal ratings- based approach, IRB) koji banke počinju koristiti po uzoru na velike internacionalne banke sa ciljem poboljšanja konkurentskog položaja i zaštite od eventualnih gubitaka. Prema navedenom sustavu banke počinju razlikovati 5 grupa potraživanja i to:

- potraživanja prema trgovačkim društvima
- potraživanja prema državnim institucijama
- potraživanja prema drugim bankama
- potraživanja prema stanovništvu
- potraživanja prema vlasničkim vrijednosnim papirima.

Za svaku grupu navedenih potraživanja banka može sama odrediti da li će koristiti već ranije spomenute osnovne ili napredne pristupe izračunavanja kreditnog rejtinga. Bazelski odbor nema namjeru diktirati oblik ili tehničke detalje politika i praksa upravljanja rizicima neke banke. No, supervizor će biti u obvezi razviti detaljne procedure kojima će osigurati adekvatnost sustava i kontrola tako da mogu poslužiti kao dobra osnova za primjenu IRB pristupa. Prema tome, primjena IRB pristupa nije moguća bez prethodne suglasnosti supervizora. (Martinjak, 2004., str. 10)

Basel II sporazum također naglašava važnost izračunavanja operativnih rizika i količinu kapitala koja je potrebna kao odgovor na takve rizike. Pri tome se mogu koristiti sljedeći modeli:

- pristup osnovnih pokazatelja – može se primjenjivati u manjim bankama jer je njegova preciznost izuzetno niska.
- standardizirani pristup
- pristup naprednog mjerenja – da bi banka mogla koristiti navedeni pristup mora dobiti suglasnost supervizora

Temeljem ova tri modela razlikuje se odozgo prema dole niža razina složenosti pristupa ali isto tako i niža razina osjetljivosti na rizike.

Drugi Stup Basel II sporazuma naziva se i nadzor nad adekvatnošću kapitala. Prema njemu ocjena supervizora neophodna je prilikom definiranja regulatorne politike banke. Supervizori imaju u rukama prava da određuju kolike su kapitalne potrebe pojedine banke. Osnovna načela na kojima se temelji su (Martinjak, 2004., str. 14):

- banka treba imati definirane procedure kojima se mjeri adekvatnost kapitala u odnosu na potencijalne rizike te strategiju kojom će održavati adekvatnost kapitala na potrebnoj razini
- supervizor treba ocjenjivati interni sustav banke i njihove strategije upravljanja kapitalom. On isto tako mora pratiti i osiguravati da banka poštuje regulatorne kapitalne zahtjeve koji su propisani trenutnim standardom koji je banka implementirala. Ukoliko se takvim nadzor primijeti odstupanje bilo u pogledu stope regulatornog kapitala ili nečega drugoga, supervizor mora provesti supervizijske korektivne mjere kako bi banka izašla iz navedenih problema
- očekivanja supervizora su da banka u svom poslovanju poštuje minimalne zakonske propise povezane uz adekvatnost kapitala
- supervizor isto tako mora djelovati prije nego banka 100% uđe u probleme. Ako je to moguće, on unaprijed mora spriječiti nepovoljne stope adekvatnosti kapitala a ukoliko do toga dođe, brzim i učinkovitim radnjama, treba bankama omogućiti izlazak iz nastale situacije

Primjena Stupa 2 nosi ozbiljne implikacije i za banke i za supervizore. Banka mora imati procedure za procjenu kapitalnih zahtjeva za sve svoje rizike i strategiju za održavanje

potrebne visine kapitala. Supervizor, pak ima prava i obvezu preispitati bankine procjene kapitalnih zahtjeva i po potreba zahtijevati povećanje kapitala. Supervizor se ovdje nalazi u zahtjevnoj i izazovnoj situaciji jer mora raspolagati odgovarajućim brojem stručnjaka koji će obavljati nadzor. Naime, pravo banke na vlastitu metodologiju otežava rad supervizora jer mu se povećava posao s obzirom na to da se sam mora prethodno dobro upoznati s određenom metodologijom da bi mogao procijeniti njezinu ispravnost. (Martinjak, 2004., str. 15)

Treći Stup Basel III sporazuma vezan je uz tržišnu disciplinu i on omogućuje potporu već opisanim dvjema stupovima. Cilj Basel II sporazuma je sudionicima na tržištu omogućiti ključne podatke kao što su visina i struktura kapitala banaka, izloženost riziku, na koji način se vrši proces procjene rizika te kolika je adekvatnost kapitala svake pojedine banke. To je bitno kako bi sudionici tržišta znali s kojim bankama je poželjno poslovno surađivati, a koje je bolje izbjegavati.

Ovim stupom jasno se definira da banke, uz obvezu predavanja računovodstvenih izvještaja, nadzornim institucijama, na svojim web stranicama ili posredstvom drugih medija za komunikaciju trebaju objavljivati i financijske pokazatelje povezane uz adekvatnost kapitala. Pri tome najbitnije informacije povezane uz adekvatnost kapitala moraju se objavljivati na tromjesečnoj razini.

4.4.3. Basel III

Basel III sporazum nastao je kao odgovor na financijsku krizu koja je pogodila svijet u periodu od 2007-2010. godine. Sporazumom Basel III nastojalo se uvesti jednostavnije, transparentnije i manje rizičnije određivanje potrebnih kapitalnih zahtjeva. Primarni cilj Basel III sporazuma je poboljšati sposobnost banke da apsorbira gubitke imovine bez utjecaja na ostatak gospodarstva. U pogledu regulacije kapitala Basel III uglavnom se fokusira na količinu i kvalitetu kapitala u vlasništvu banaka. (Radman Peša, Zubak, & Mitrović, 2015., str. 100)

Financijska poluga se prema Basel III sporazuma definira kao omjer kapitala i rizika. Zahtjev je Basel III sporazuma da minimalni koeficijent financijske poluge bude 3% i da on bude implementiran u bankovne sustave u razdoblju od 1.siječnja 2013 do 1.siječnja 2017.

Basel III sporazumom nastojalo se uvesti sljedeće (Broz Tominac, 2013.):

- novi koeficijenti kojima se može pratiti adekvatnost kapitala banaka
- strože definicije regulatornog kapitala (jamstvenog kapitala)
- prepoznati nove rizike koje banka može pokriti povećanjem kapitala
- koeficijent financijske poluge
- zahtjevi za prociklički sloj kapitala koji su ovisni o nacionalnim okolnostima
- dodatni kapitalni zahtjevi za važne banke
- pokazatelji omjera pokrića likvidnosti na način da banka mora raspolagati sa dovoljno kvalitetne likvidne imovine
- pokazatelji omjera neto stabilnih izvora koji bankama pobuđuju interes za korištenjem stabilnih izvora financiranja

Osnovna razlika s prethodnim Basel II sporazumom vidljiva je kod povećanja stope osnovnog kapitala na 4,5% što drastično odskaka od stope koja je bila propisana Basel II sporazumom od 2%. Isto tako Basel III sporazumom definirana je minimalna stopa regulatornog kapitala od 8%.

Kao nadogradnja već opisanog Basel III sporazuma, nastale su Uredba o kapitalnim zahtjevima – CRR i Direktiva o kapitalnim zahtjevima – CRD IV koje se primjenjuju od 2014. godine na području zemalja članica Europske unije. Njih je na tržište plasirala Europska komisija kao zakonodavno tijelo Europske unije a kojoj je cilj zaštita interesa Europske unije i svih njezinih građana.

Cilj Direktive i Uredbe donošenje je suvremenog pravnog okvira otpornog na rizike za kreditne institucije kojim se u obzir uzimaju međunarodni okvirni sporazumi Bazelskog odbora za nadzor banaka (eng. Basel Committee on Banking Supervision) o kapitalnim zahtjevima za kreditne institucije (Basel III). Propisi koji su se ranije temeljili na dvije direktive trebaju i koristiti gospodarstvu EU-a i pridonijeti financijskoj stabilnosti te pogodovati poduzećima i potrošačima. Direktivama se ažuriraju propisi o odobrenju poslovanja i obavljanju djelatnosti te okvir vlastitog kapitala kako bi postao opsežniji i otporniji na rizik. Direktivom o kapitalnim zahtjevima predviđa se, primjerice, neposredno mjerenje operativnog rizika, a odobrenjem internih sustava rejtinga omogućuju se poboljšanja u upravljanju rizikom. Naknadnim izmjenama (eng. CRD II-IV) uvedeni su propisi o

ponovnoj sekuritizaciji i naknadama te viši kapitalni zahtjevi. Cilj Uredbe o bonitetnim zahtjevima je zajamčiti jedinstvenu primjenu. (Europski Parlament, 2017., str. 1)

Uredbom o kapitalnim zahtjevima definira se da banke moraju raspolagati kapitalom kojim mogu odgovoriti na neočekivane financijske gubitke. Iznos kojim banke u takvom slučaju moraju raspolagati ovisi o rizičnosti imovine svake pojedine banke. Ukupni iznos kapitala koji banke i investicijska društva moraju održavati trebao bi iznositi najmanje 8% rizikom ponderirane aktive. Kapital najviše razine kvalitete kapitala – redovni osnovni kapital (eng. Tier 1) – trebao bi predstavljati 4,5 % rizikom ponderirane aktive (do prosinca 2014. – između 4% i 4,5%). (Vijeće Europske unije, 2015.)

Uredba CRR ujedno definira likvidnosne zahtjeve odnosno koeficijent likvidnosne pokrivenosti kojim se definira da svaka banka mora imati neopterećenu imovinu najviše razine kvalitete kojom može odgovoriti na gubitke u narednih 30 dana. Pri tome je početni cilj bio 60% u 2015. godini te 100% u 2018. godini. Najmanji iznos likvidne imovine mora biti barem 25% odljeva.

S druge strane Direktiva o kapitalnim zahtjevima regulira sljedeće stavke:

- zaštitni sloj kapitala – banke moraju raspolagati zaštitnim kapitalom banke najviše razine kvalitete i to 2,5% iznosa izloženosti riziku
- prociklički kapital – banke bi trebale imati dodatni iznos kapitala (eng. CET1) u dobrim vremenima, kad je kreditni rast snažan, tako da se, kad se gospodarski ciklus promijeni i gospodarska aktivnost uspori ili čak smanji, taj zaštitni sloj može otpustiti kako bi se banci omogućilo da nastavi kreditirati realno gospodarstvo (Vijeće Europske unije, 2015.)
- zaštitni sloj za sistemski rizik – svaka država može od banaka u svojoj nadležnosti tražiti da imaju zaštitni sloj kapitala u iznosu od 1-3% za sve izloženosti te do 5% za izloženosti na nacionalnoj razini i prema izloženosti izvan Europske unije. Ukoliko banka želi imati zaštitni sloj kapitala 3-5% mora obavijestiti Europsku komisiju, Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo i Europski odbor za sistemske rizike.
- bonusi bankara- ovom direktivom propisani su maksimalni bonusi koje može ostvariti bankar. Oni ne mogu biti viši od njegove plaće a samo uz odobrenje

- dioničara mogu biti isplaćeni u iznosu od dvije plaće. Odobrenje mora izglasati minimalno 66% dioničara, a na sastanku dioničara mora biti barem 50% dioničara.
- upravljanje i transparentnost – direktivom se uvode pravila kojima se upravljačkim tijelima banke osigurava učinkovit nadzor i poboljšava upravljanje rizicima. Potrebna je raznolikost sustava odbora kako bi doprinijeli njihovom učinkovitijem nadzoru. Od siječnja 2015. godine banke moraju objavljivati određene podatke po zemljama, uključujući svoje dobiti, poreze i primljene javne subvencije. (eur-lex.europa.eu, 2015.).

5. KOMPARATIVNA ANALIZA KAPITALIZIRANOSTI BANAKA U EU I RH

5.1. Kapitaliziranost banaka u RH

2014. godine Republika Hrvatska počela se primjenom strožeg režima za kontrolu regulatornog kapitala – primjenu CRR/CRD IV koji je okvir za utvrđivanje kapitala i stopa kapitala kreditnih institucija uređen je Uredbom (EU) br. 575/2013 i Direktivom 2013/36/EU. Nova pravila donijela su nove, strože definicije kapitala i širi obuhvat rizika (primjerice uključivanje kreditnog rizika druge ugovorne strane za OTC derivate), ali i drugačije uređen sustav stopa kapitala. Tako je minimalna stopa ukupnoga kapitala (ranije se koristio termin stopa adekvatnosti jamstvenog kapitala) smanjena te iznosi 8% umjesto ranijih 12%. Preostale dvije stope, koje su bile indirektno propisane ograničenjima u strukturi jamstvenog kapitala, postrožene su – stopa redovnoga osnovnog kapitala utvrđena je u visini od 4,5%, a stopa osnovnoga kapitala u visini od 6%. (HNB, Godišnje izvješće 2014, 2015, str. 75)

U tabeli 3. prikazan je regulatorni kapital za posljednje dva dostupna godišnja izvješća Hrvatske narodne banke. Vidljivo je kako se stopa regulatornog kapitala smanjena za 0,8% u 2015. godini. Isto tako vidljivo je kako su se obje komponente bitne za izračun stope ukupnoga kapitala smanjile u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu. Tako je regulatorni kapital smanjen za 2.577 mlrd. kuna što predstavlja smanjenje za 4,8% a ukupna izloženost riziku smanjena je za 2366 mlrd. kuna što predstavlja smanjenje od 1%. Kao posljedica navedenih smanjenja došlo je i do smanjenja stope ukupnog kapitala kao što je već bilo definirano. Razlog navedenih smanjenja posljedica je konverzije kredita u švicarskim francima koji su banke prema Zakonu o potrošačkom kreditiranju, koji je na snazi od 30. rujna 2015. godine, trebale provoditi. Uslijed toga očekivano je da će novo izvješće za 2016. godinu pokazati sličan trend, s obzirom da je konverzija kredita u švicarskim francima započela tek u posljednjem tromjesečju 2015. godine i nastavila se tijekom 2016. godine.

Osnovni kapital banaka također je smanjen za 8% u odnosu na 2015. godinu a zadržana dobit za 27,9%. S druge strane, iste godine došlo je do povećanja iznosa dopunskog kapitala za 52%.

Za pokriće kapitalnih zahtjeva iz prvog stupa okvira adekvatnosti kapitala bankama je bilo potrebno 19,6 mlrd. kuna kapitala, dok je za pokriće ostalih kapitalnih zahtjeva i zaštitnih slojeva kapitala bilo potrebno još 15,8 mlrd. kuna kapitala. Uzme li se u obzir visina regulatornoga kapitala, bankama je preostalo 16,1 mlrd. kuna 31,4% regulatornoga kapitala. To je za 1,9% mlrd. kuna ili za 10,5% niži iznos neiskorištenoga kapitala nego na kraju prethodne godine. (HNB, Godišnje izvješće 2015., 2016., str. 75)

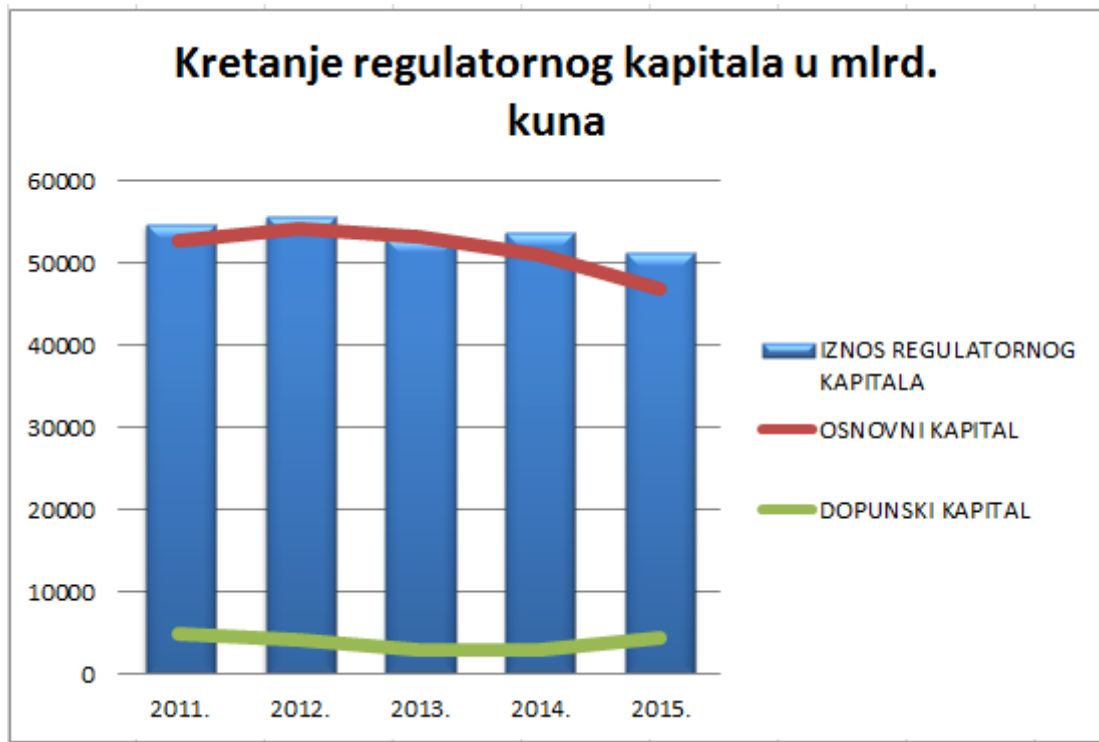
Tabela 3. Regulatorni kapital banaka u Republici Hrvatskoj u mlrd. kunama

	2014.		2015	
	Iznos	Udio	Iznos	Udio
REGULATORNI KAPITAL	53.780,0	100,0	51.203,1	100,0
Osnovni kapital	50.931,0	94,7	46.872,4	91,5
Redovni osnovni kapital	50.931,0	94,7	46.872,4	91,5
Instrumenti kapitala koji se priznaju kao redovni osnovni kapital	33.482,2	62,3	33.721,0	65,9
Zadržana dobit	16.707,9	31,1	12.048,2	23,4
Ostalo	740,9	1,3	1.103,2	2,2
Dodatni osnovni kapital	0,0	0,0	0,0	0,0
Dopunski kapital	2.849,0	5,3	4.330,7	8,5
Ukupan iznos izloženosti riziku	246.959,3	100,0	244.593,1	100,0
Iznosi izloženosti ponderirani rizikom za kreditni rizik, kreditni rizik druge ugovorne strane, razrjeđivački rizik te rizik slobodne isporuke	218.615,6	88,6	212.482,0	86,9
Standardizirani pristup	185.416,8	75,1	182.951,4	74,8
Središnje države i središnje banke	2.843,2	1,2	3.769,6	1,5
Trgovačka društva	63.408,8	25,7	62.243,4	25,4
Stanovništvo	61.537,1	24,9	60.363,4	24,7
Izloženosti sa statusom neispunjavanja obveza	26.710,5	10,8	21.481,7	8,8
Ostalo	30.917,2	12,5	35.093,3	14,3
Pristup zasnovan na internim rejting - sustavima (IRB)	33.198,8	13,4	29.530,6	12,1
Pozicijski, valutni i robni rizici	4.193,0	1,7	8.676,5	3,5
Operativni rizik	23.796,0	9,6	22.813,3	9,3
Prilagodba kreditnom vrednovanju	354,7	0,1	621,3	0,3
Ostalo	0,0	0,0	0,0	
Stopa redovnoga osnovnog kapitala	20,6		19,2	
Stopa osnovnog kapitala	20,6		19,2	
Stopa ukupnog kapitala	21,8		20,9	

Izvor: HNB: Godišnje izvješće 2015., 2016., str. 75.

Na grafu 6. prikazano je kretanje regulatornog kapitala u mlrd. kuna za promatrano razdoblje od 2011. do 2015. godine. Kao što je već bilo objašnjeno u 2015. godini došlo je do smanjivanja regulatornog kapitala kao i stope regulatornog kapitala. Sličan trend smanjivanja vidljiv je 2013. godine, s time da je stopa regulatornog kapitala ostala identična kao što će biti vidljivo na grafu 10. Regulatorni kapital je u 2013. godini smanjen za 5% u odnosu na 2012.

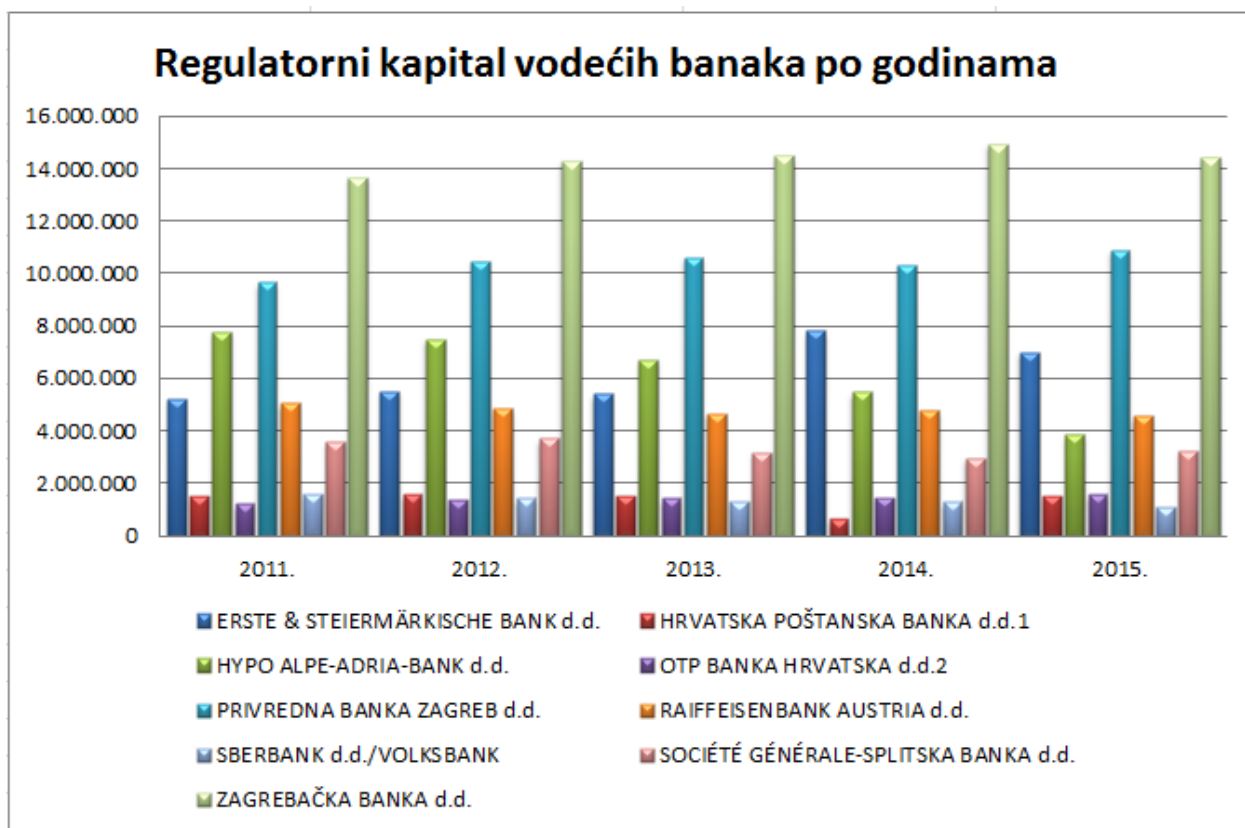
godinu kao i kapitalni zahtjevi koji su smanjeni za 4,9%. Navedeni pad u kretanjima posljedica je drastičnog smanjivanja dopunskog kapitala banaka koji se u 2013. godini smanjio za 1,2 mlrd. kuna. Osim toga došlo je i do smanjenja osnovnog kapitala za gotovo 2%. Osnovni je kapital smanjen kao posljedica povećanja gubitka tekuće godine. Osim toga u 2013. godini došlo je do smanjenja broja banaka, što se također odrazilo na količinu ukupnog osnovnog kapitala kojim se raspolagalo.

Graf 6. Kretanje regulatornog kapitala u mlrd. kuna

Izvor: Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2012, Godišnje izvješće 2015.

Na grafu 7. prikazane su iznosi ukupnog regulatornog kapitala po godinama. Vidljivo je kako u iznosima prednjače Zagrebačka banka, Privredna banka Zagreb i Hypo Alpe-Adria bank, koja je nedavno promijenila ime u Adiko banka.

Graf 7. Regulatorni kapital vodećih banaka po godinama

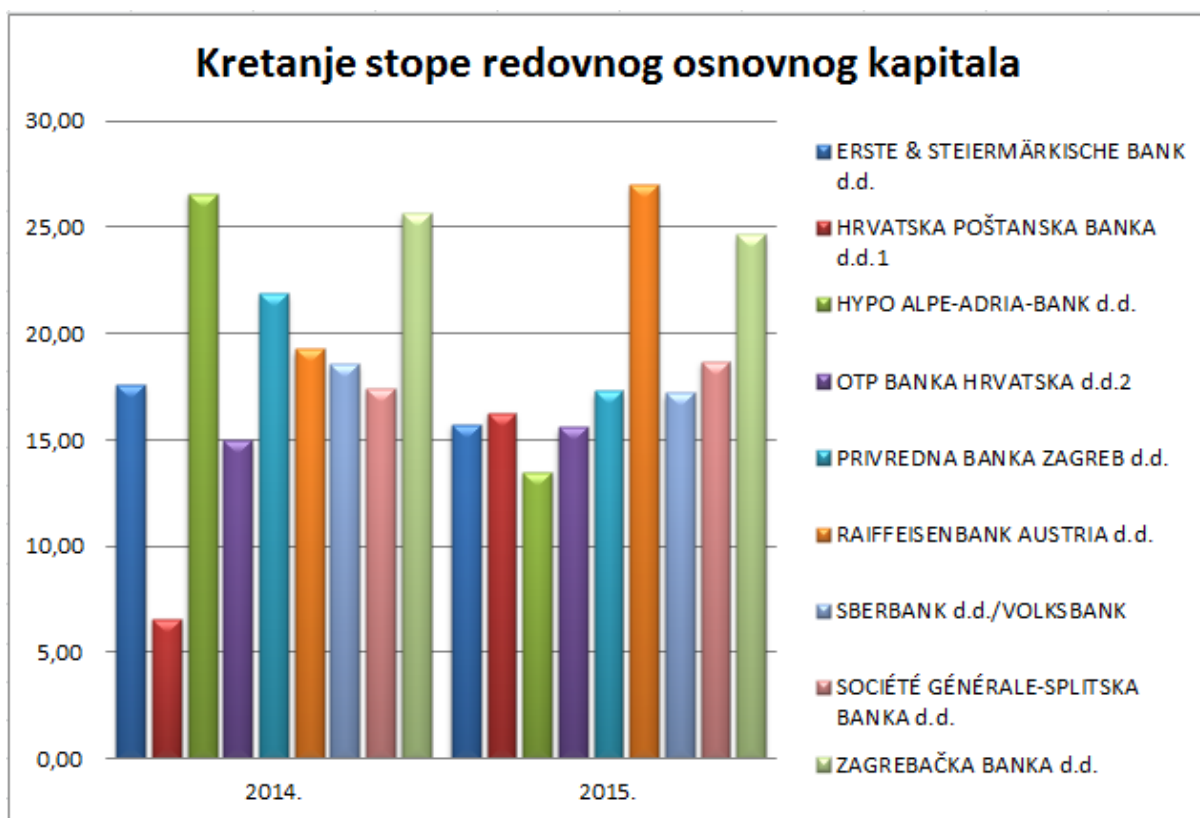
Izvor: Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2012, Godišnje izvješće 2015.

U tabeli 4. prikazani su iznosi regulatornog kapitala po godinama za 10 vodećih banaka u Republici Hrvatskoj. Na prethodnom grafu ali i tabeli 4. vidljivo je kako najvećim iznosom regulatornoga kapitala raspolaže Zagrebačka banka, a odmah nakon nje slijedi Privredna banka Zagreb. Najmanji iznos regulatornog kapitala zabilježen je 2014. godine kod Hrvatske poštanske banke.

U tabeli 5. prikazane su stope redovnog osnovnog kapitala, osnovnog kapitala i regulativnog kapitala. Vidljivo je kako najvećim stopama kapitala raspolaže Raiffeisen bank Austria a najnižim stopama raspolaže Hrvatska poštanska banka. Zasebni prikazi svake od navedenih stopa prikazani su na sljedećim grafikonima.

Na grafu 8. vidljivo je kretanje stope redovnog osnovnog kapitala za 10 najvećih banaka u Republici Hrvatskoj. 2015. godine minimalnu stopu od 4,5% nisu zadovoljavale samo Banka Splitsko – dalmatinska d.d. (4,31%) i Jadranska banka d.d. (-15,47%). U Jadranskoj je banci stoga tijekom 2015. godine otvoren sanacijski postupak a u Banci Splitsko – dalmatinskoj poduzimaju se potrebne mjere kako bi postigla navedenu minimalnu stopu

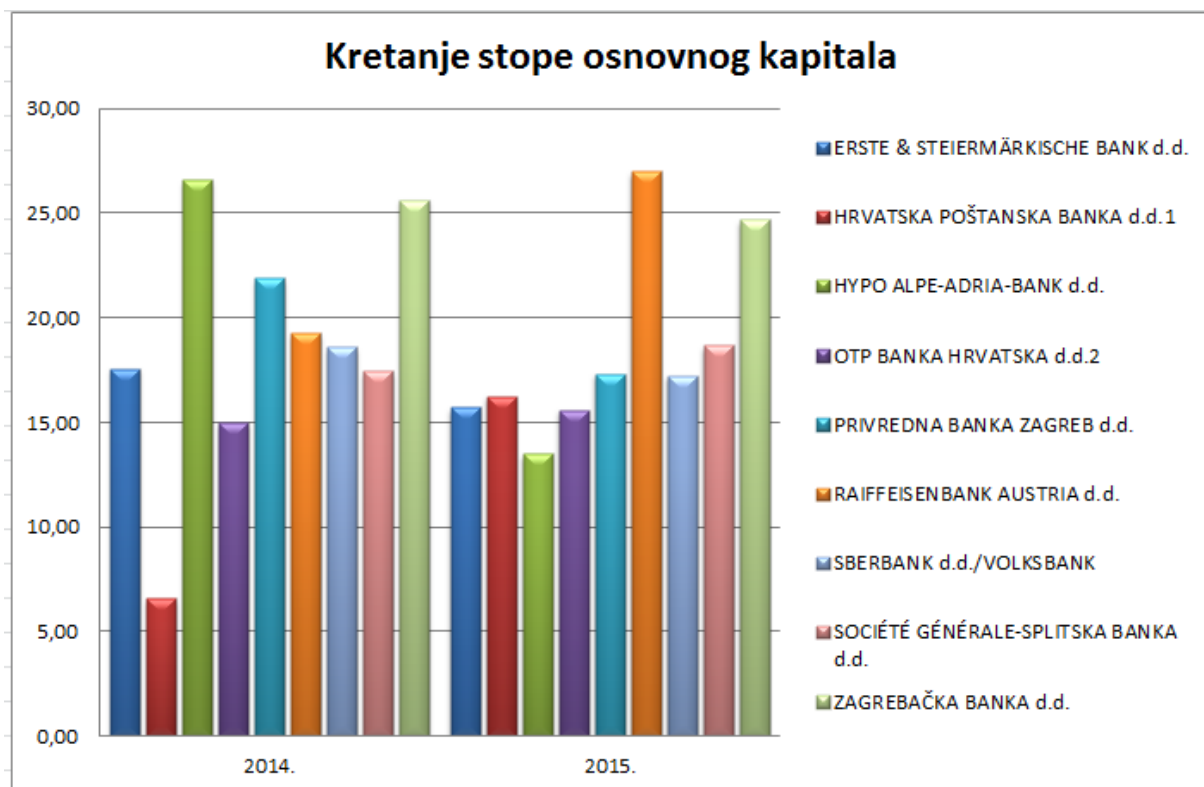
propisanu najnovijim režimom o adekvantosti kapitala u Republici Hrvatskoj. U 2014. godini sve su banke zadovoljavale minimalnu stopu redovnoga osnovnoga kapitala, pri čemu je najmanji zabilježen kod Hrvatske poštanske banke (6,58%). Može se dakle zaključiti da je većina banaka dobro kapitalizirana.

Graf 8. Stopa redovnog osnovnog kapitala za 10 najvećih banaka

Izvor: Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2012, Godišnje izvješće 2015.

Na grafu 9. prikazano je kretanje stope osnovnoga kapitala za 10 najvećih banaka u Republici Hrvatskoj. Propisanu minimalnu zakonsku stopu od 6% u 2015. godini nisu zadovoljavale samo već spomenute Banka Splitsko – dalmatinska d.d. (4,78%) i Jadranska banka d.d. (-14,77%). Od ostalih banaka sve su imale stopu osnovnog kapitala višu od 10% u 2015. godini. U 2014. godini sve su banke zadovoljavale minimalnu propisanu stopu osnovnoga kapitala od 6%. Pri čemu je najniža zabilježena kod Hrvatske poštanske banke (6,58%).

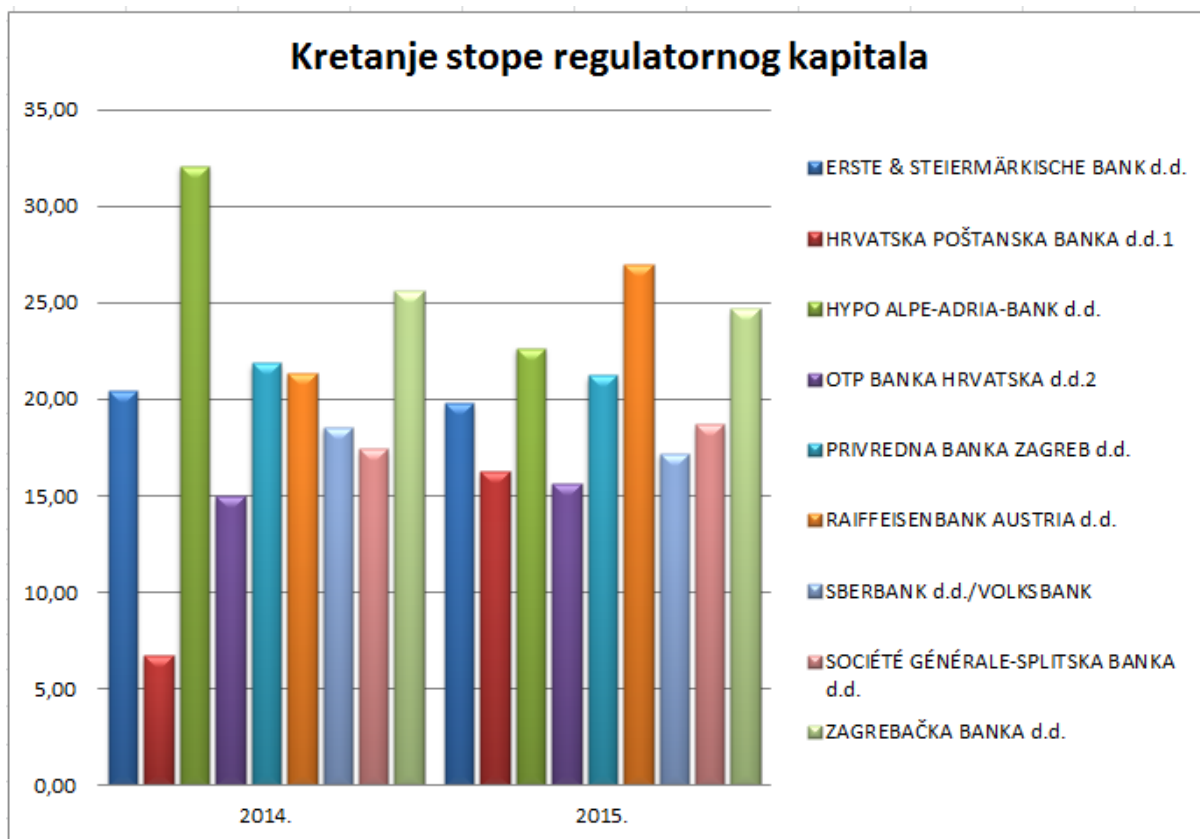

Graf 9. Kretanje stope osnovnog kapitala

Izvor: Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2012, Godišnje izvješće 2015.

Na grafu 10. prikazano je kretanje stope regulatornoga kapitala. Vidljivo je kako najvećim regulatornim kapitalom raspolaže Hypo Alpe – Adria bank 2014. godini i Raiffeisenbank Austria u 2015. godini. Minimalnu propisanu stopu od 8% u 2015. godini nisu zadovoljavale već dvije spomenute banke. Ujedno najvišu stopu regulatornoga kapitala u 2015. godini imala je Tesla štedna banka d.d. (112,31%) a najnižu Imex banka d.d. (13,50%). Minimalnu propisanu stopu u 2014. godini nije zadovoljavala Hrvatska poštanska banka (6,72%). Ujedno stopu manju od 10% imala je još samo Jadranska banka d.d. (9,81%) a najvišu stopu i 2014. godine imala je već spomenuta Tesla štedna banka d.d.

U 2013. godini minimalnu propisanu stopu nije zadovoljavala samo Karlovačka banka (-4,17%). U 2012. godini sve su banke zadovoljavale minimalnu propisanu stopu regulatornoga kapitala.

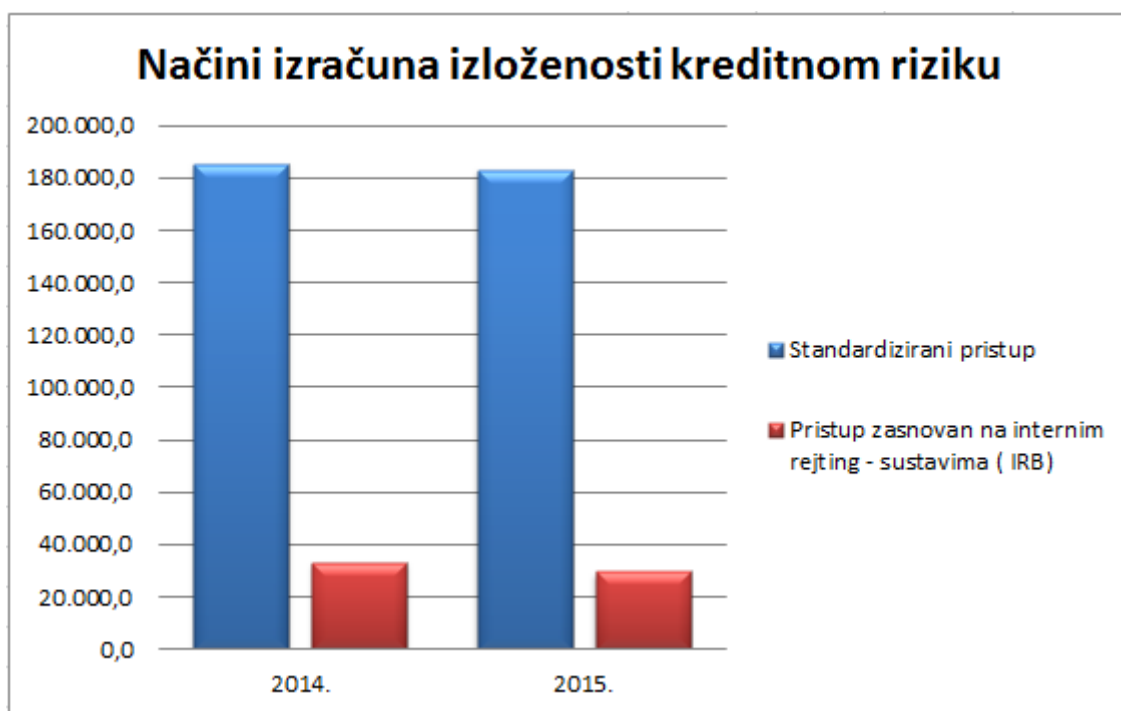
Graf 10. Kretanje stope regulatornog kapitala

Izvor: Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2012, Godišnje izvješće 2015.

Na sljedećem grafu prikazana je izloženost banaka riziku. Vidljivo je kako se ukupna izloženost riziku smanjila za 1% u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu, što je vidljivo na temelju tabele 4. Najveće smanjenje od 2,8% zabilježeno je kod kreditnih rizika te kod operativnih rizika 1%. S druge strane porasli su tržišni rizici za 106,9% i rizici prilagodbe kreditnom vrednovanju za 75,2%. Tržišni rizici znatno su porasli zbog već spomenutih kreditnih konverzija, jer su banke povećale svoje devizne pozicije.

Na grafu 11. vidljivo je kretanje načina izračuna izloženosti kreditnom riziku, pri čemu se i dalje najviše koristi standardizirani pristup. Pristupom zasnovanim na internim rejting sustavima koristila se samo jedna banka. Najviše su pri tome porasle izloženosti koje se ponderiraju stupnjem rizika od 0% koje su porasle za 6,1%. Smanjenje izloženosti sa statusom neispunjavanja obveza (za 3,8 mlrd. kuna ili 17,1%) odredilo je promjene na izloženostima koje se ponderiraju ponderima 150% i 100%. Pad iznosa izloženosti u kategoriji izloženosti sa statusom neispunjavanja obveza uglavnom proizlazi iz smanjenja osnovice, što je osobito bilo vidljivo u drugoj polovini godine. Za smanjenje su bile zaslužne i

prodaje potraživanja kao i reprogrami, uobičajeno pojačani u zadnjem mjesecu tromjesečja i na kraju godine. Izraženije promjene zabilježene su još samo kod izloženosti koje se ponderiraju s 50%, koje su se udvostručile rastom za 3,6 mlrd. kuna uglavnom ostvarenim u kategoriji institucije. U manjoj mjeri radilo se o porastu osnovice, dok se u većoj mjeri radilo o seljenju s izloženosti koje se ponderiraju ponderom 20%. Stopom porasta na godišnjoj razini izdvajale su se izloženosti koje se ponderiraju s 250% (1,4 mlrd. kuna ili 124,3%). To su izloženosti na osnovi vlasničkih ulaganja u subjekte finansijskog sektora do 10% redovnoga osnovnoga kapitala institucije koji ne prelazi utvrđeni prag, a porast odražava povećanje ulaganja dviju banaka koje su u sklopu regionalnoga unutargrupnog restrukturiranja preuzele (svaka po jednu) kreditnu instituciju iz BIH. (HNB, Godišnje izvješće 2015., 2016., str. 76-77)

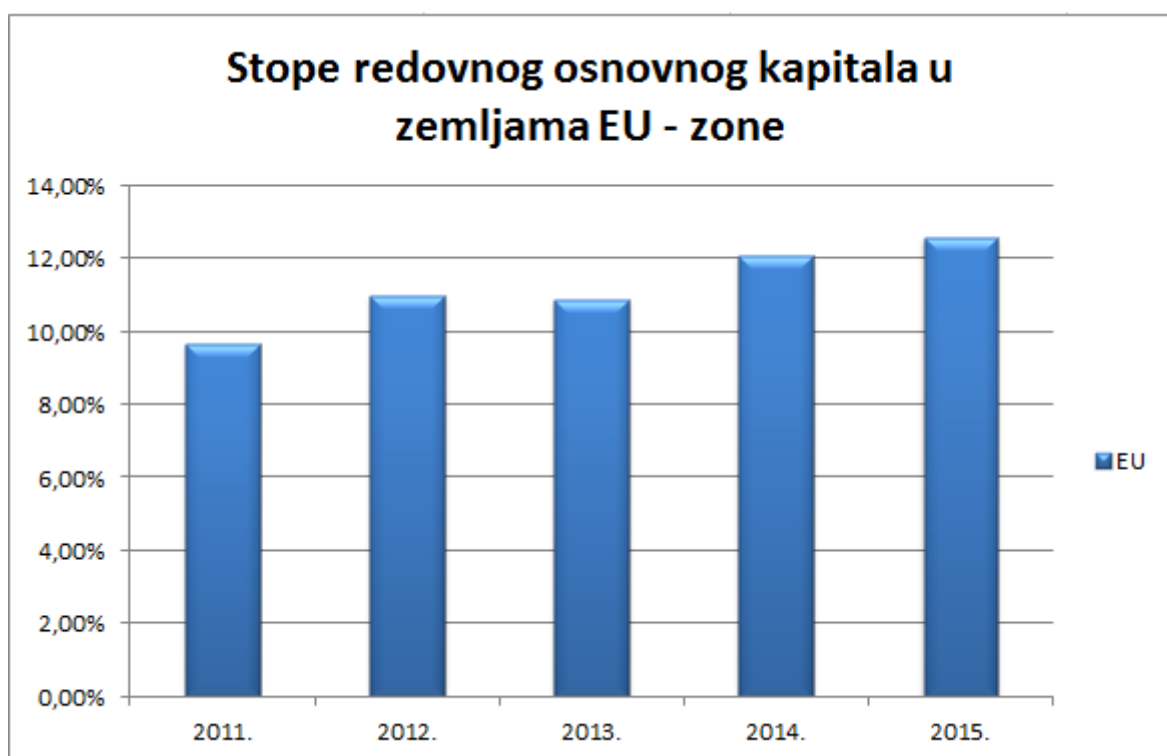
Graf 11. Načini izračuna izloženosti kreditnom riziku

Izvor: Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2012, Godišnje izvješće 2015.

5.2. Države članice EU i regulativni zahtjevi

U posljednjih nekoliko godina na području država članica Europske unije vidljivo je snažnije poštivanje kapitalnih zahtjeva, što se prije svega očituje od 2011. godine kao odgovor na financijsku krizu koja je zadesila svijet, ali i Europu u posljednjih nekoliko godina.

Tako je trenutna stopa osnovnog redovnog kapitala (eng. CET1) iznosila 12,8% kada se promatralo 105 banaka s područja Europe. Stopa redovnog kapitala (eng. T1) iznosila je 14% a stopa redovnog regulatornog kapitala iznosila je 16,7%. Stopa redovnog osnovnog kapitala je u periodu od 2011-2015. godine porasla s 9,7% na 12,6% kao rezultat velikih napora banaka, rada supervizora i regulativnih sporazuma koji su doneseni u to vrijeme kao odgovor na nedovoljnu kapitaliziranost banaka u vrijeme velike financijske krize. U to su vrijeme banke provodile brojne aktivnosti kako bi se ojačala njihova solventnost. Prikaz navedenih kretanja dan je na grafu 12.

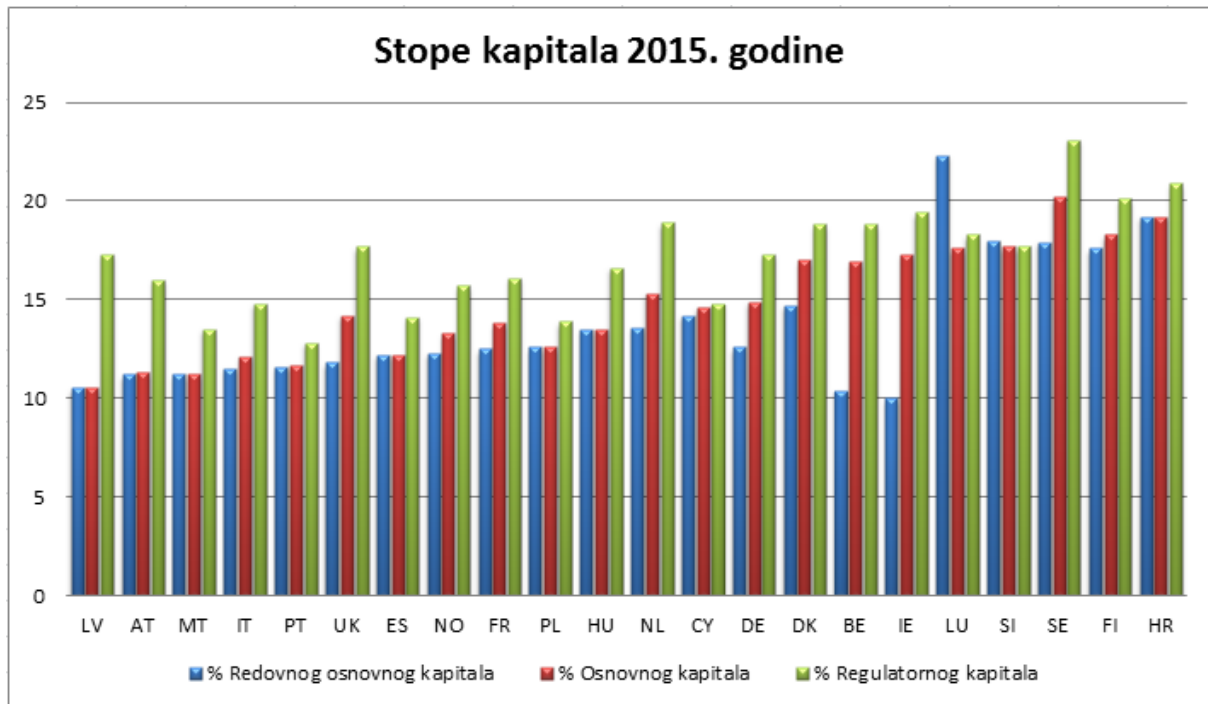

Graf 12. Stope redovnog osnovnog kapitala u zemljama EU - zone

Izvor: EBA. (2015.). *Report - 2015 EU - wide transparency exercise*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz

<https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1280458/2015+EU-wide+Transparency+Exercise+Report+FINAL.pdf>, str. 15.

Na grafu 13. prikazane su stope kapitala za države Europske unije u 2015. Vidljivo je kako sve države imaju kapitalne zahtjeve u skladu s zahtjevima propisanim CRD IV/CRR. Od promatranih banaka Europske unije, samo su četiri banke imale stopu redovnog osnovnog kapitala ispod 10%.

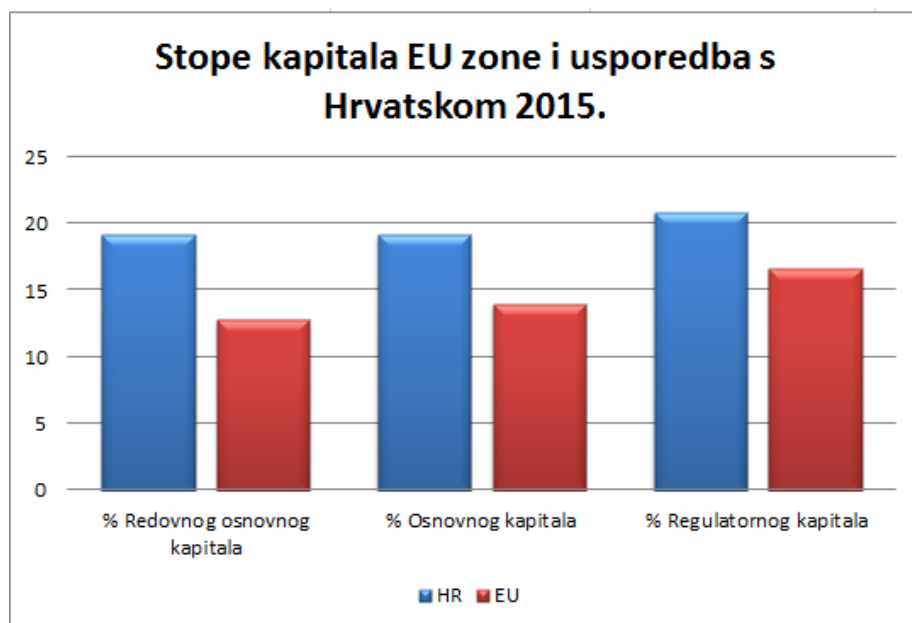

Graf 13. Stope kapitala 2015. godine u zemlja euro zone i usporedba s Hrvatskom

Izvor: EBA. (2015.). *Report - 2015 EU - wide transparency exercise*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz

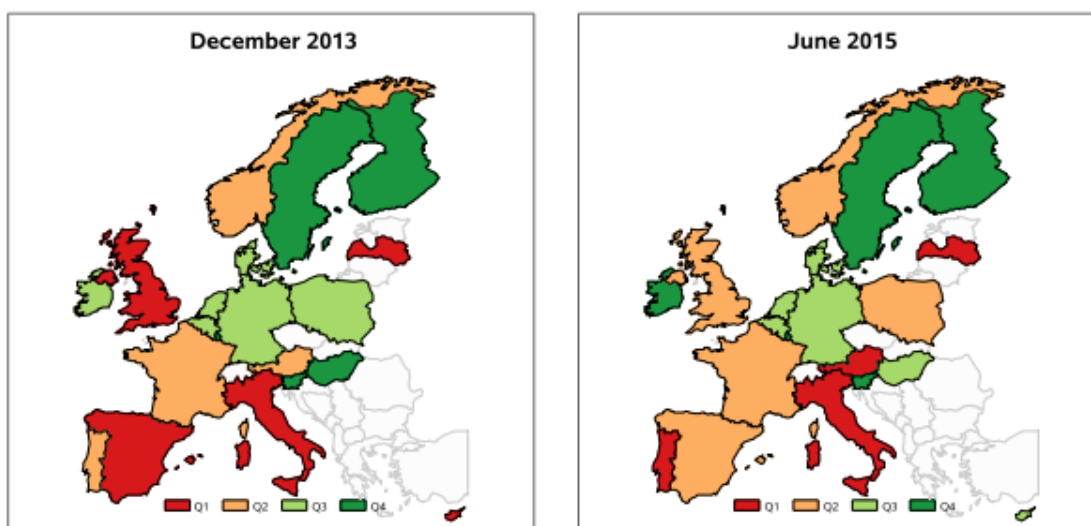
<https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1280458/2015+EU-wide+Transparency+Exercise+Report+FINAL.pdf>, str. 16.

Na grafu 14. prikazan je odnos stopa kapitala kao prosjek Europske unije i stope kapitala banaka Republike Hrvatske. Vidljivo je kako je kapitaliziranost banaka Republike Hrvatske daleko iznad prosjeka drugih banaka u Europskoj uniji.

Graf 14. Stope kapitala EU zone i usporedba s Hrvatskom 2015.

Izvor: EBA. (2015.). *Report - 2015 EU - wide transparency exercise*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1280458/2015+EU-wide+Transparency+Exercise+Report+FINAL.pdf>, str. 16.

Graf 15. Evolucija stope redovnog osnovnog kapitala po kvartilima u državama EU zone

Izvor: EBA. (2015.). *Report - 2015 EU - wide transparency exercise*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1280458/2015+EU-wide+Transparency+Exercise+Report+FINAL.pdf>, str. 18.

Na grafu 15. prikazana je evolucija redovnog osnovnog kapitala po kvartilima. Vidljivo je kako je s evolucijom rano započela Švedska, Finska, Slovenija i Mađarska.

U tabeli 6. vidljivo je kako je u promatranom razdoblju stopa redovnog osnovnog kapitala porasla za 1.7%. Najveće povećanje za 9.8% zabilježeno je kod Cipra a najmanje povećanje, tj. smanjenje zabilježeno je kod Mađarske i to smanjenje za -2,4%.

Tabela 6. Evolucija kapitala u bankama Europe 12.2013-06.2015.

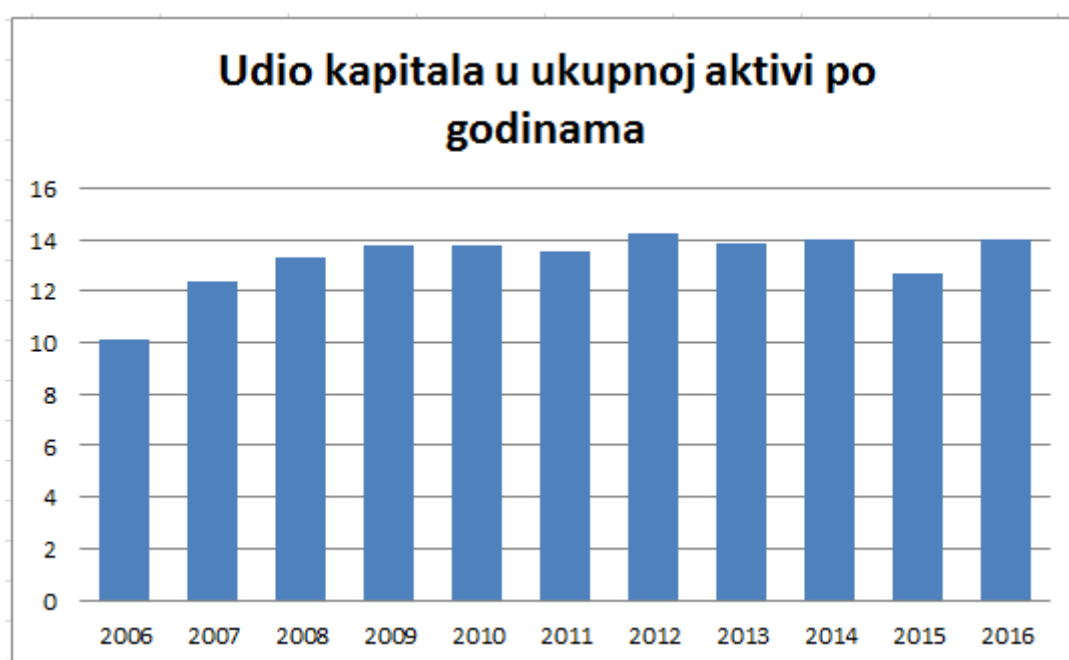
	Delta CET1 ratio (*)	Due to Capital	Due to RWAs	Combined effect
Cyprus	9.8%	9.1%	0.2%	0.5%
Ireland	3.3%	2.5%	0.7%	0.1%
Slovenia	2.9%	3.0%	-0.1%	0.0%
Sweden	2.6%	1.4%	1.1%	0.1%
Belgium	2.1%	1.3%	0.7%	0.1%
United Kingdom	2.1%	2.7%	-0.5%	-0.1%
Italy	2.0%	1.7%	0.3%	0.0%
Netherlands	2.0%	2.4%	-0.3%	-0.1%
Spain	1.8%	2.3%	-0.4%	-0.1%
Europe	1.7%	1.9%	-0.1%	0.0%
Finland	1.6%	2.0%	-0.3%	0.0%
Germany	1.4%	1.8%	-0.4%	0.0%
Luxembourg	1.4%	2.2%	-0.7%	-0.1%
France	1.3%	1.2%	0.1%	0.0%
Denmark	1.1%	1.4%	-0.3%	0.0%
Norway	1.0%	1.0%	0.0%	0.0%
Latvia	0.8%	2.6%	-1.4%	-0.4%
Austria	0.6%	-0.1%	0.7%	0.0%
Malta	0.5%	3.0%	-1.9%	-0.5%
Portugal	0.5%	0.3%	0.2%	0.0%
Poland	-1.6%	1.5%	-2.8%	-0.3%
Hungary	-2.4%	-3.8%	1.8%	-0.4%

Izvor: EBA. (2015.). *Report - 2015 EU - wide transparency exercise*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz

<https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1280458/2015+EU-wide+Transparency+Exercise+Report+FINAL.pdf>, str. 18.

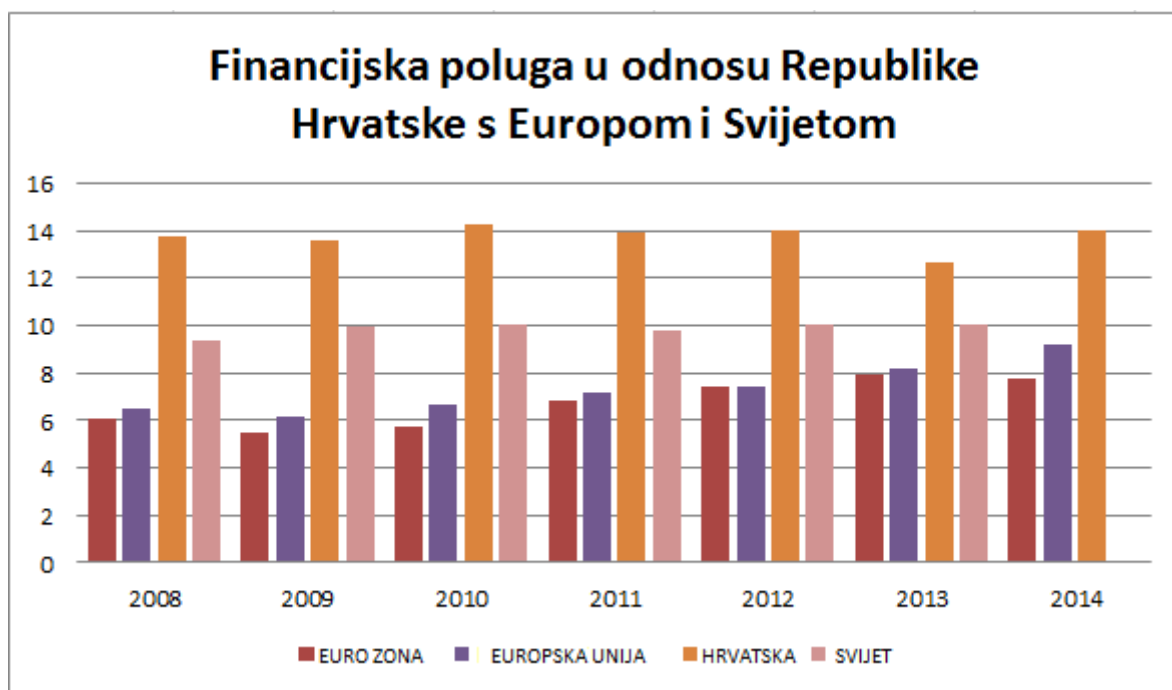
5.3. Usporedba Hrvatske i zemalja Europe

Da bi se moglo prikazati poslovanje banaka u Republici Hrvatskoj, ali i zemljama Europe također se koristi pojam financijske poluge, kao omjera kapitala u ukupnoj imovini banaka. Sama financijska poluga predstavlja dug banke, odnosno njezinu zaduženost koja raste s porastom navedenog koeficijenta. Tako je na sljedećem grafu prikazan porast financijske poluge do 2011. godine, nakon čega je zabilježeno smanjenje koeficijenta 2011., 2013. i 2015. godine. Iz navedenih kretanja može se zaključiti kako se količina kapitala u odnosu na njihovu ukupnu povećava.

Graf 16. Financijska poluga banaka u Republici Hrvatskoj

Izvor: Svjetska banka, izračun autora

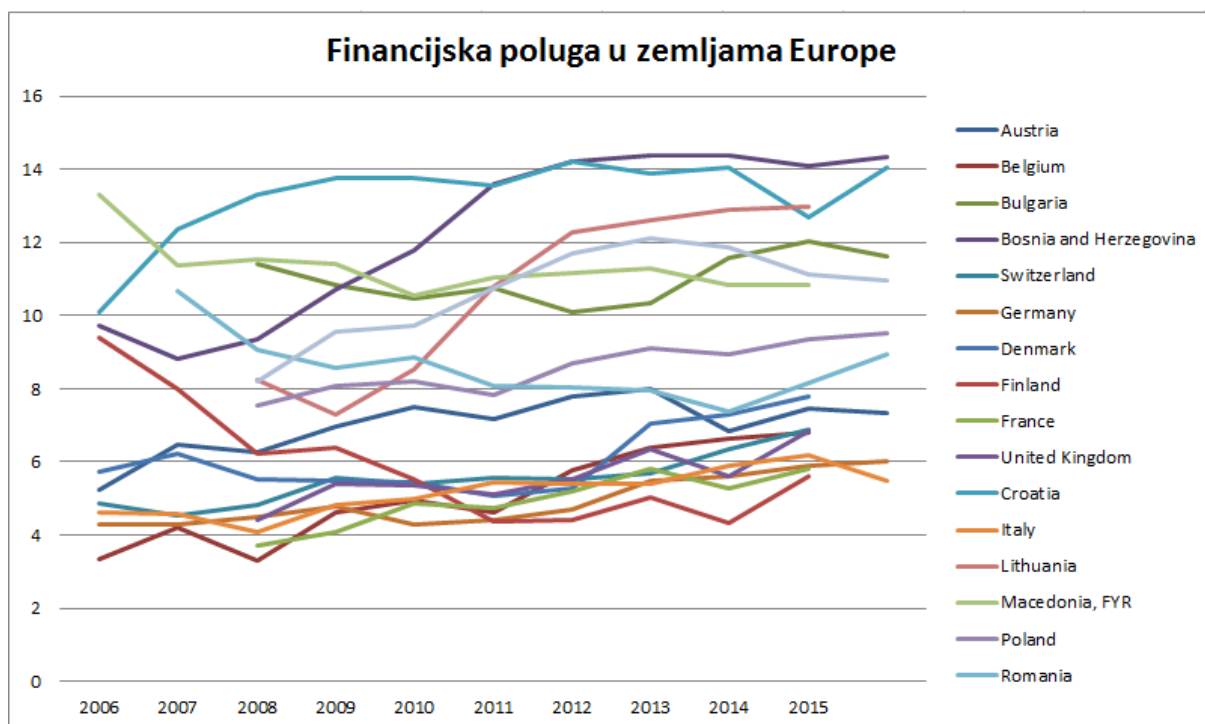

Graf 17. Financijska poluga u odnosu Republike Hrvatske, Europe i svijeta

Izvor: Svjetska banka, izračun autora.

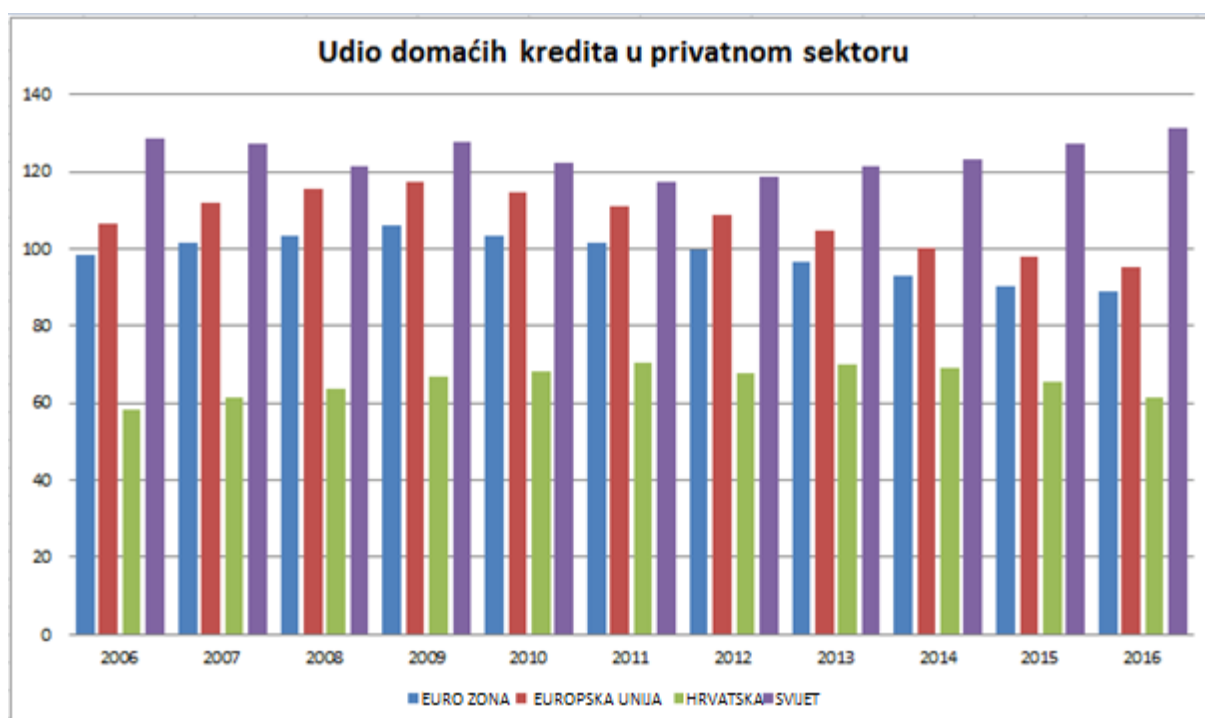
Na grafu 17. prikazan je odnos između kretanja financijske poluge banaka u Republici Hrvatskoj i bankama u Europi i svijetu. Vidljivo je kako Republika Hrvatska po svima promatranim godinama ima znatno veći koeficijent financijske poluge u odnosu na prosjek zemalja Europske unije, euro zone i svijeta. Pri tome je koeficijent financijske poluge duplo veći od zemalja Europske unije i euro zone u početnim godinama promatranja, nakon čega počinje kroz sve godine promatranja blago rasti, ali i dalje ispod razine koeficijenta koji je vidljiv na primjeru Republike Hrvatske.

Na grafu 18. prikazano je kretanje koeficijenta financijske poluge za odabrane zemlje Europe. Vidljivo je kako Republika Hrvatska ima znatno viši koeficijent financijske poluge gotovo kroz sve godine promatranja. Osim Republike Hrvatske, viši koeficijent financijske poluge vidljiv je samo na primjeru Bosne i Hercegovine. Izrazito niske koeficijente financijske poluge imaju Nizozemska, Finska, Francuska i Njemačka.

Graf 18. Financijska poluga u zemljama Europe

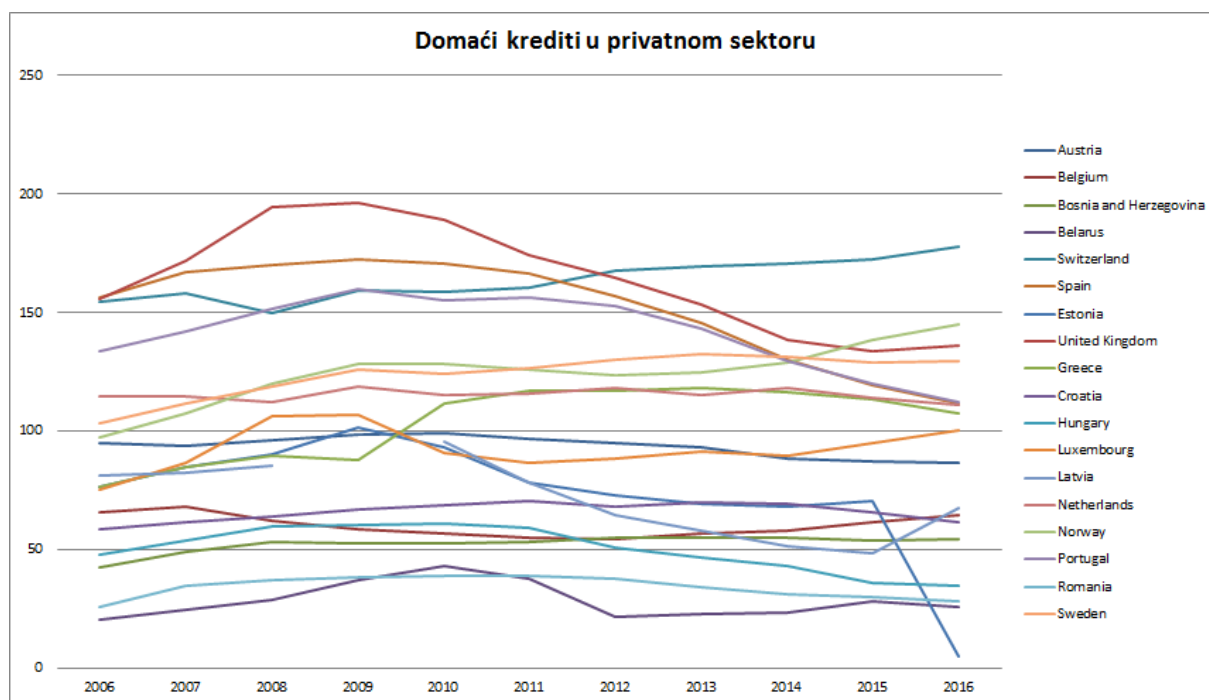
Izvor: Svjetska banka, izračun autora.

Graf 19. Udio domaćih kredita u privatnom sektoru za Republiku Hrvatsku i zemlje Europe

Izvor: Svjetska banka, izračun autora.

Na grafu 19. prikazan je udio domaćih kredita u privatnom sektoru. Vidljivo je kako Republika Hrvatska ima najmanje udjele domaćih kredita u privatnom sektoru i oni su gotovo upola manji od prosjeka zemalja članica Europske unije ali i prosjeka u svijetu.

Graf 20. Domaći krediti u privatnom sektoru

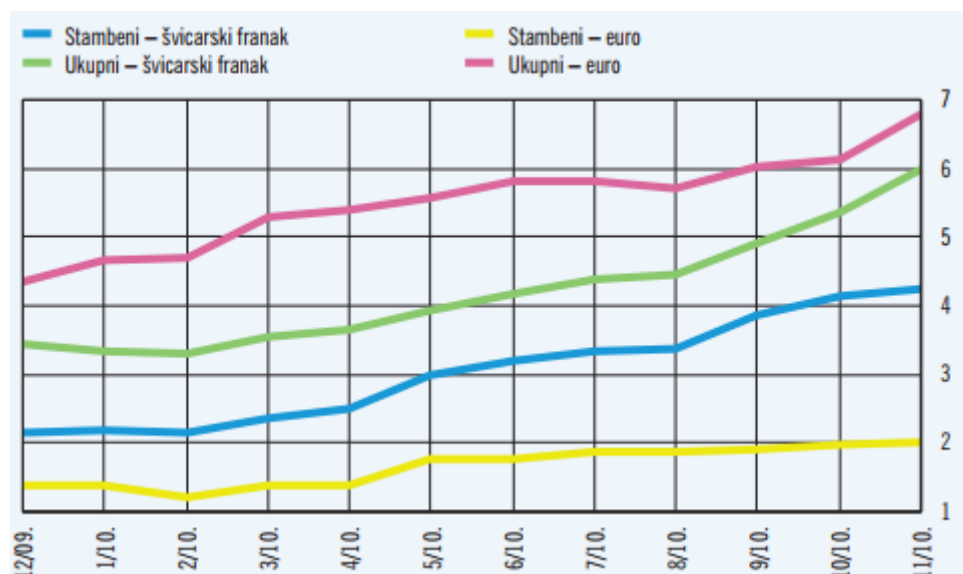
Izvor: Svjetska banka, izračun autora.

Na grafu 20. prikazano je kretanje domaćih kredita u privatnom sektoru. Vidljivo je na grafu kako Republika Hrvatska ponovno prednjači s najnižim udjelima domaćih kredita u privatnom sektoru, dok je najveći koeficijent zabilježen kod Švicarske.

6. UTJECAJ STRUKTURE KAPITALA NA STABILNOST REALNOG I BANKARSKOG SEKTORA

Realni i bankarski sektor u uzajamnoj su vezi, što je prije svega jače vidljivo u posljednjih nekoliko godina kada svijetom vlada velika gospodarska kriza.

Suočena s rastućim troškovima zaduživanja, gospodarska aktivnost u Republici Hrvatskoj se počela smanjivati polovicom 2008. godine. Do kraja godine je trend pada sve više jačao, a početkom 2009. godine započelo je razdoblje velike recesije. Najveći pad koji je rezultirao nastankom recesije zabilježen je u industrijskog proizvodnji i stopi BDP-a te osobnoj potrošnji. (Prohaska, Draženović Olgić, & Suljić, str. 208). Osim već spomenutih negativnih kretanja u Republici Hrvatskoju tom periodu došlo je do pojave niskih stopa kredita. Prije financijske krize domaćih je kredita bilo oko 12% dok je od sredine 2008. godine zabilježeno opadanje domaćih kredita. Tzv. loši krediti konstantno su rasli do 2010. godine kao posljedica visoke stope nezaposlenosti i rasta švicarskih franaka. Tijekom 2008. godine švicarski franak je bio privlačan izbor za dizanje kredita zbog niskih kamata. Međutim, problemi su nastali 2010. godine kad su krediti u švicarcima predstavljali loše kredite.

Graf 21. Udio loših kredita u ukupnim kreditima

Izvor: Izvor: HNB. (2011.). *Financijska stabilnost*. Preuzeto 05. 8. 2017. iz <http://old.hnb.hr/publikac/financijska%20stabilnost/h-fs-6-2011.pdf>, str. 245.

Banke u tom pogledu imaju ključnu ulogu u oživljavanju posrnulog gospodarstva. To je prije svega vidljivo u broju kredita koje osiguravaju banke prema fizičkim i pravnim osobama kako bi ojačale svoje gospodarstvo. Razvoj gospodarstva nadalje pozitivno utječe na rast BDP koji pak dalje na međunarodnoj sceni doprinosi boljoj slici države što privlači investitore i ulagače koji također bitno utječu na gospodarski rast države. Tako je u 2016. godini zabilježen oporavak kreditne aktivnosti. Tako su se kućanstva zadužila kod banaka porastom od 2.8%. Za 117,1% porasli su stambeni krediti i 15.3% gotivnski krediti, dok su krediti po kreditnim karticama zabilježili pad od 5.4%. Također su tijekom 2016. godine smanjeni kratkoročni krediti za 1.3%.

Da bi se mogla održati stabilnost bankarskog sektora prije svega njega je potrebno održavati na kvalitetnoj razini. Radi njegove ključne pozicije u svakom gospodarstvu razumljiva su i opravdana sva nastojanja da bankovni sektor bude zdrav kako bi stvorio klimu povjerenja na domaćem i međunarodnom planu i polaznu osnovnicu koja će omogućiti ekonomski rast. Iz tih razloga opće je prihvaćeno mišljenje da funkcioniranje bankovnog sustava treba biti regulirano čak i u slobodnoj tržišnoj ekonomiji. (Miletić, 2008., str. 6).

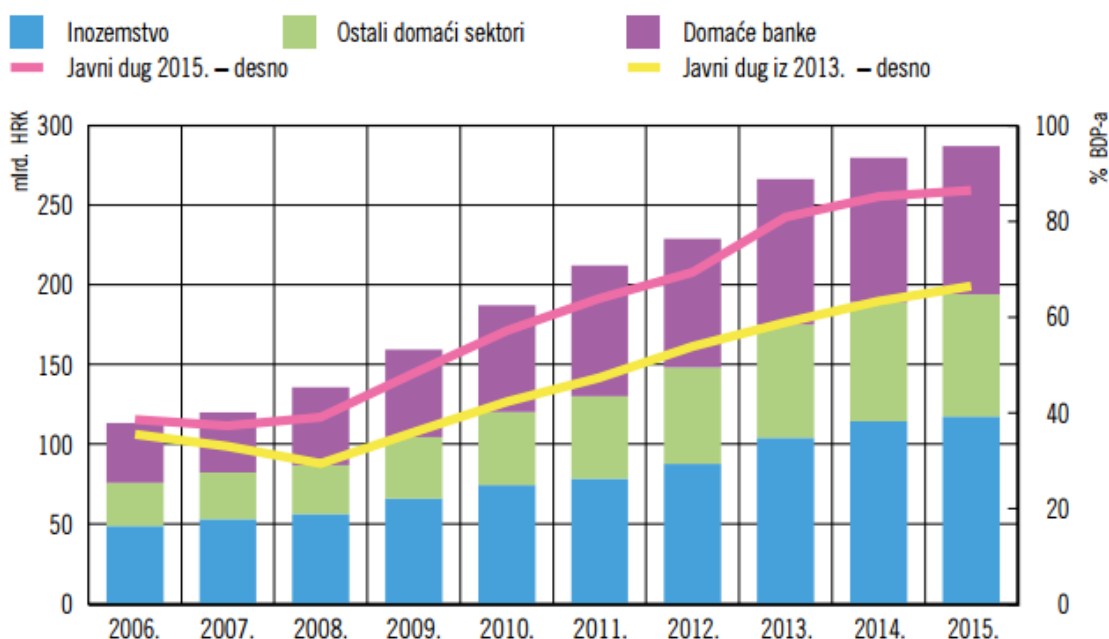
Iako je u posljednjoj financijskoj godini, vidljivo blago povećanje porasta BDP-a i dalje su prisutne brojne slabosti koje mogu utjecati na stabilnost bankarskog sektora što je prije svega vezano uz rastući javni dug Republike Hrvatske uslijed čega dolazi do naglih promjena kamatnih stopa. Rezultati integriranih testova otpornosti jasno pokazuju kako banke prebacivanjem kreditne aktivnosti s privatnog na državni sektor nisu uspjele smanjiti rizike, već su samo promijenile izvor i odgodile njegovu moguću materijalizaciju. Ipak, domaći je bankovni sustav još uvijek, i nakon sedam godina krize, ipak sposoban podnijeti udare koji bi ugrožavali kontinuitet poslovanja pojedinačnih kreditnih institucija, iako uz nešto lošije rezultate nego u prethodnim ispitivanjima otpornosti. Takvi rezultati posljedica su manje kapitalizacije nakon konverzija kredita vezanih uz švicarski franaka, ali i nešto jačih šokova predviđenih u stresnom scenariju. (HNB, Financijska stabilnost, 2016., str. 8).

Što se tiče europskog bankovnog tržišta prisutna je velika likvidnost banaka i izrazito niske kamatne stope.

Financijska stabilnost banaka osnovni je preduvjet za održiv gospodarski rast. Kako su u svijetu prisutni izrazito visoki ekonomski i socijalni troškovi, financijska stabilnost cilj je svake ekonomske politike države. Ona se očituje u nesmetanom funkcioniranju svih

segmenata financijskog sustava u procesu alokacije resursa, procjene i upravljanja rizicima te izvršavanja plaćanja, kao i u otpornosti sustava na iznenadne šokove. Financijski sustav čine financijske institucije, financijska tržišta i financijske infrastrukture i on ima ključnu ulogu u alokaciji resursa, odnosno procesu preobrazbe štednje u ulaganja, a time i u rastu gospodarstva te povećanju opće razine društvenog blagostanja. (HNB, O financijskoj stabilnosti, 2016.)

Na grafu 22. prikazan je javni dug Republike Hrvatske po godinama i usporedba s inozemstvom. Na grafu je vidljivo kako je kretanje javnog duga uspoređeno tek 2015. godine, dok je javni dug drugih država znatno niži. Zbog visokog javnog duga, Republika Hrvatska ima i izrazito visoke kamatne rashode koji su jednaki 3,6% BDP-a što je najviša razina u udjelu BDP-a u odnosu na druge zemlje Europe.

Graf 22. Javni dug RH

Izvor: HNB. (2016.). *Financijska stabilnost*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz

<https://www.hnb.hr/documents/20182/521139/h-fs-16-2016.pdf/980fd229-8906-49f8-ba71-b827b5f43b2c>, str.

S obzirom da je veliki dio javnog duga nominiran u inozemnim valutama (više od 78%), javni dug uvelike ovisi o stabilnosti tečaja kune a i same monetarne politike koju provodi Republika Hrvatska. Sljedećih se godina očekuje povećana potreba za financiranjem. Naime, iako je u 2015. smanjena potreba za zaduživanjem, u idućim će se godinama u skladu

s dospijecom obveza povecati potrebe za refinanciranjem unatoč smanjenju proračunskog manjka. To čini javne financije ranjivima zbog povećanih rizika od promjene kamatnih stopa u budućnosti. Stoga je nužno provesti značajnu fiskalnu konsolidaciju kako bi se smanjile godišnje potrebe za financiranjem, koje bi inače mogle dosegnuti čak 20% BDP-a. (HNB, Financijska stabilnost, 2016., str. 21).

Promatrajući zemlje regije u periodu od 2009-2015. godine Republiku Hrvatsku karakterizira stopa rasta javnog duga od 12%. Više stope rasta javnog duga imaju Letonija, Litva, Rumunjska i Slovenija, a niže stope ima Mađarska, Poljska, Češka, Slovačka i Bugarska. S druge strane Republika Hrvatska ima u 2015. godini najviše rashode za kamate opće države, dok najniže rashode za kamate izdvaja Bugarska. Izrazito visoke rashode za kamate izdvajaju još Mađarska i Slovenija, a niske Češka i Letonija.

Za očuvanje financijske stabilnosti banaka uvelike je potrebno proučiti i trošak glavnice banaka jer navedeni trošak može povećati ili smanjiti kamatne stope te dovesti do povećanog zaduživanja ili razduživanja klijenata banke. Trošak glavnice banaka izračunava se prema formuli (HNB, Financijska stabilnost, 2016., str. 46):

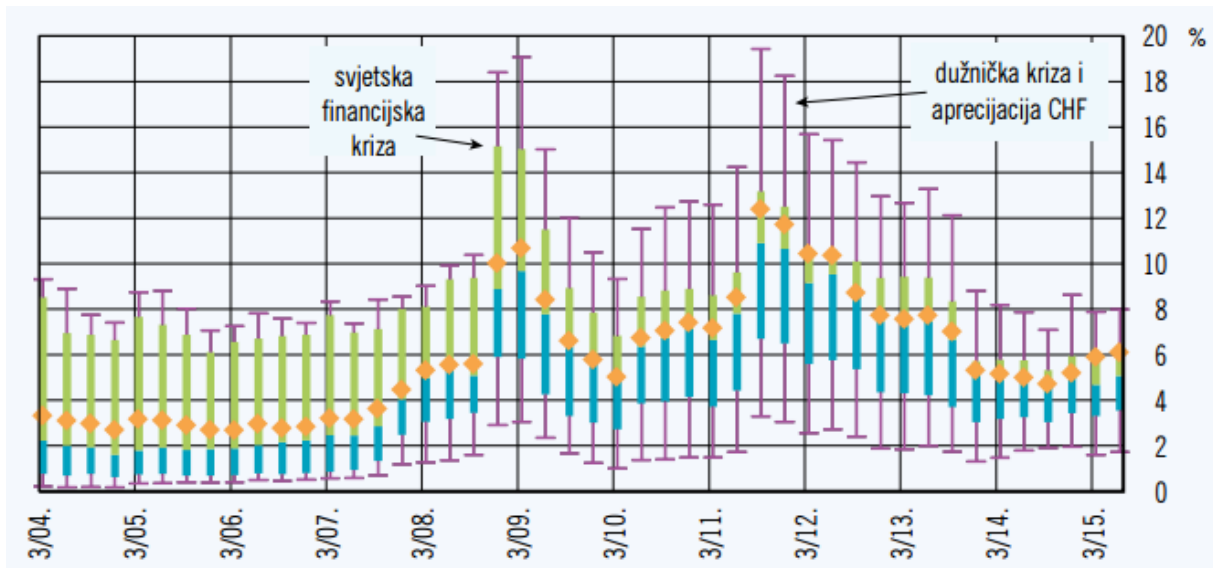
$$TG = NS + \beta \cdot (PRT - NS) + PZRD$$

Pri čemu su:

- NS – nerizična stopa povrata na europskom tržištu
- PRT – implicitna premija na rizik tržišta imovine
- β – osjetljivost dionice promatrane kreditne institucije na kretanje tržišnog portfelja
- PZRD – premija na rizik države procijenjena pomoću CDS-a države

Na grafu 23. vidljivo je kretanje distribucije premije za rizik banaka u Europi. Vidljivo je kako je do povećanja došlo na početku 2009. godine kada je započela financijska kriza, te ponovno tijekom 2011. godine kada je kao posljedica već spomenute financijske krize započela i dužnička kriza, uslijed čega su se brojne države Europe dodatno zadužile, odnosno pokušale restrukturirati svoj javni dug što je ujedno dovelo do pada kreditnog rejtinga u navedenim zemljama te povećanja kamatnih stopa. S obzirom na navedena kretanja smanjila se investicijska klima, što je ujedno dovelo do manjeg kreditnog zaduživanja a s time moguće i do negativnog poslovanja banaka koje će u takvim situacijama trebati spašavati država.

Nakon navedene 2011. godine vidljivo je smanjenje premije na rizik što je povezano s potezima Europske središnje banke usmjerenima na povećanje dostupnosti sredstava na financijskim tržištima te slabljenje povratne sprege između rizika država i banaka i pokretanjem bankovne unije unutar područja. Taj tren traje sve do 2015., kada premija za rizik počinje rasti, što se može pripisati nesigurnostima koje proizlaze iz ukrajinske i grčke krize, kao i općenito povišenoj razini nesigurnosti na globalnim financijskim tržištima u tom razdoblju.

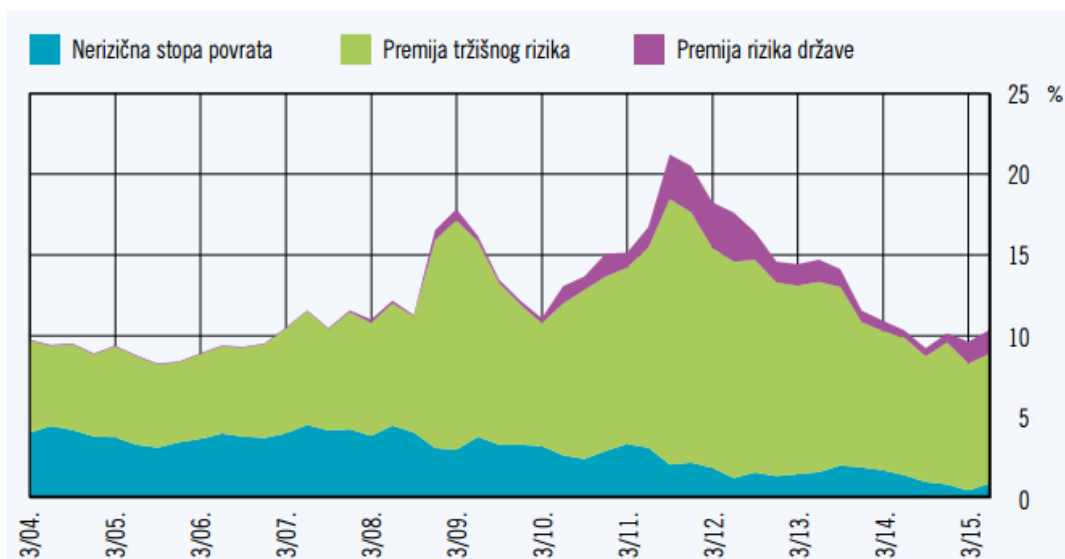
Graf 23. Kretanje distribucije premije na rizik banaka u Europi

Izvor: HNB. (2016.). *Financijska stabilnost*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz

<https://www.hnb.hr/documents/20182/521139/h-fs-16-2016.pdf/980fd229-8906-49f8-ba71-b827b5f43b2c>, str.

47.

Na grafu 24. prikazane su komponente troška glavnice banaka u zemljama europodručja. Vidljivo je kako je trošak glavnice banaka u posljednjim godinama i dalje viši u odnosu na razdoblje prije financijske krize iako je Europska središnja banka provela niz mjera sa ciljem snižavanja troška kapitala na europodručju. Već spomenutom Direktivom o osnivanju i bonitetnoj superviziji kreditnih institucija i investicijskih društava (eng. CRD IV) te Uredbom o bonitetnim zahtjevima kreditnih institucija i investicijskih društava (eng. CRR) došlo je do povećanja regulatornih zahtjeva povezanih uz količinu kapitala i njegovu kvalitetu. Međutim, navedene mjere ne mogu u kratkom roku pokazati svoju funkciju jer oni s jedne strane smanjuju trošak duga banaka ali s druge strane uzrokuju rast udjela glavnice u bankovnoj pasivi što je skuplji izvor financiranja banaka.

Graf 24. Komponente troška glavnice banaka u zemljama europskog područja

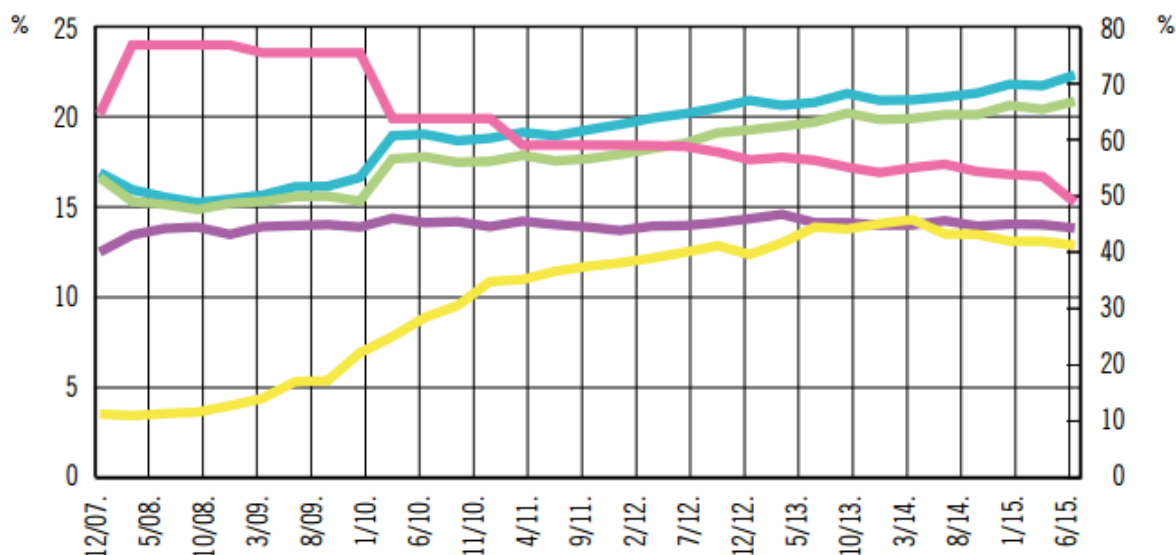
Izvor: HNB. (2016.). *Financijska stabilnost*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz

<https://www.hnb.hr/documents/20182/521139/h-fs-16-2016.pdf/980fd229-8906-49f8-ba71-b827b5f43b2c>, str.

47.

Na nepovoljno kretanje financijskih rezultata banaka, prije svega onih na području Republike Hrvatske utjecala je konverzija kredita u švicarskim francima (6.9 mlrd. kuna u 2015. godini) te Zakon o potrošačkom kreditiranju koji je propisao kamatnu stopu od 3,23% za te kredite od siječnja 2014. (oko 400 mil. kuna u 2015.) i zamrznuo tečaj kune u odnosu na švicarski franak na 6,39 od siječnja 2015. (oko 220 mil. kuna). Posljedično, pokazatelji profitabilnosti banaka znatno su sniženi te je prinos na prosječnu imovinu iznosio oko – 1%, a prinos na prosječni kapital oko -8,0%, dok je neto kamatna marža neznatno porasla. (HNB, *Financijska stabilnost*, 2016., str. 52)

Na grafu 25. prikazani su pokazatelji adekvatnosti kapitala. Vidljivo je kako je omjer kapitala i imovine na kraju promatranog razdoblja iznosio 12% što je najmanja vrijednost od početka krize. Isto tako vidljivo je kako i dalje pada prosječni ponder rizika ali rastu isplate dividendi prema vlasnicima, što sve utječe na adekvatnost kapitala u Republici Hrvatskoj.

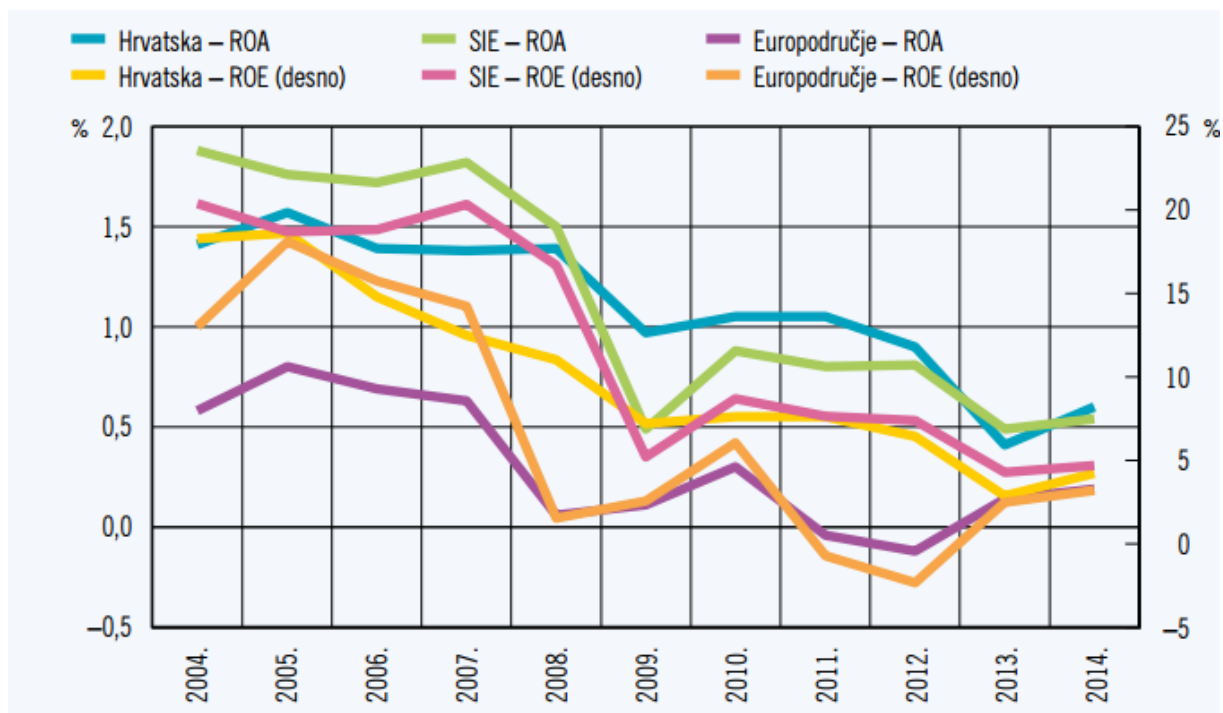
Graf 25. Pokazatelji adekvatnosti kapitala

Izvor: HNB. (2016.). *Financijska stabilnost*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz

<https://www.hnb.hr/documents/20182/521139/h-fs-16-2016.pdf/980fd229-8906-49f8-ba71-b827b5f43b2c>, str.

55.

Na grafu 26. prikazana je profitabilnost imovine i kapitala banaka. Vidljivo je kako je u svim promatranim državama došlo do znatnijeg opadanja profitabilnosti kapitala (eng. ROE) u odnosu na profitabilnost imovine (eng. ROA). U Republici Hrvatskoj je do najvećeg smanjenja navedenih pokazatelja došlo u periodu od 2006. do 2008. godine jer je to razdoblje u kojem su se vršile najviše dokapitalizacije banaka. Tako je primjerice u 2008. godini sedam hrvatskih banaka zbog premale stope adekvatnosti kapitala moralo provesti dokapitalizaciju. I to: Hrvatska poštanska banka, Raiffeisen banka, OTP banka, Istarska kreditna banka, Imex banka, Podravska banka i Credo banka.

Graf 26. Profitabilnost imovine i kapitala banaka

Izvor: HNB. (2016.). *Financijska stabilnost*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz

<https://www.hnb.hr/documents/20182/521139/h-fs-16-2016.pdf/980fd229-8906-49f8-ba71-b827b5f43b2c>, str.

57.

Pogleda li se dakle cjelokupna regulatorna politika koju provodi Republika Hrvatska, može se zaključiti kako je ona daleko iznad regulatorne politike prosjeka zemalja EU ili SAD-a. Republika Hrvatska pri tome vodi kontracikličku regulatornu politiku na način da je zahtjeve za povećanjem kapitala povećala prije nastale financijske krize a isto tako provela je niz mjera kojima se povećala količina regulatornog kapitala i likvidnost banaka. Uslijed toga, regulatorni kapital hrvatskih banaka pri samom je vrhu stope regulatornog kapitala u Europskoj uniji dok se primjerice moćne europske banke koje su vlasnice hrvatskih banaka nalaze u problemima zbog manjka regulatornog kapitala. Što se tiče regulatornog troška on je povećan za vrijeme ekspanzije kreditnih aktivnosti banaka a nakon početka krize se smanjio.

To je, zajedno s protucikličkim rezervama izgrađenim prije krize, omogućilo da 2009. godine Hrvatska ne mora zatražiti aranžman s MMF-om, budući da je domaći bankovni sustav imao dovoljno kapaciteta za financiranje domaćih potreba, u situaciji kad su tržišta bila zatvorena. Iz današnje perspektive vjerojatno bi se moglo zaključiti da bi bilo bolje da je već tada zatražen aranžman s MMF-om, budući da bi to vjerojatno ubrzalo strukturne reforme. Uslijed kontracikličke regulatorne politike i naglašeno ekspanzivne monetarne politike, u

Hrvatskoj nije došlo do kontrakcije kredita privatnom sektoru do kakve je došlo u SAD-u, odnosno gotovo stagnacije kredita u eurozoni, iako je gospodarski rast bio znatno niži nego u SAD-u i eurozoni. BDP je u Hrvatskoj pao 11,8% u razdoblju od trećeg kvartala 2008. do kraja 2012. godine, dok je stopa rasta kredita privatnom sektoru iznosila 15,2%. (Vujčić, 2013., str. 4-5)

Što se tiče dugoročnijih kretanja u pogledu regulacije kapitala prema dostupnim podacima na globalnoj razini nedostaje kratkoročne likvidnosti i to:

- prema studiji BCBS koja je obuhvatila 263 banke iz 23 države do 2019. godine nedostajat će 1730 milijardi eura za pokriće kratkoročne likvidnosti
- prema studiji CEBS koja je obuhvatila 246 banaka iz 21 države do 2019. godine nedostajat će 1000 milijardi eura

Osim manja kratkoročne likvidnosti, vidljiv je i dugoročni nedostatak dugoročne likvidnosti, odnosno izvora financiranja i to (Birov, 2011., str. 13):

- prema studiji BCBS 2890 milijardi eura do 2019. godine
- prema studiji CEBS 1800 milijardi eura do 2019. godine

Što se tiče same adekvatnosti kapitala na dugoročnoj razini postoji manjak redovnog osnovnog kapitala i to:

- prema studiji BCBS oko 602 milijarde eura do 2019. godine
- prema studiji CEBS oko 291 milijarda eura do 2019. godine

Republika Hrvatska se s navedenim problemima neće susreti jer ju karakterizira izrazito visoka kapitaliziranost redovnog osnovnog kapitala. U pogledu nedovoljne likvidnosti Republika Hrvatska će također u budućnosti moći jednostavno ispuniti nove regulatorne zahtjeve jer ima izuzetno visoke obvezne pričuve.

Praćenjem stope adekvatnosti kapitala bavi se Hrvatska narodna banka, a nadzor obuhvaća 30 kreditnih institucija (banaka i stambenih štedionica) koje čine 99,2% ukupne imovine financijskog sustava. Takav oblik nadzora podrazumijeva sustav postupaka i procesa koji se zasniva na kontinuiranom praćenju poslovanja i uočavanju promjena u poslovanju kreditnih institucija. HNB obavlja ovaj nadzor prikupljanjem i analizom izvješća i informacija te analizom dodatnih informacija koje kreditne institucije dostavljaju na zahtjev HNB-a. Cilj

ovakvoga nadzora jest utvrđivanje profila rizičnosti kreditne institucije, iniciranje neposrednoga nadzora, donošenje i praćenje provedbe supervizorskih mjera s ciljem osiguranja i očuvanja stabilnosti kreditne institucije, kao i sustava u cjelini. (HNB, Godišnje izvješće 2015., 2016., str. 83).

Hrvatska narodna banka je tako tijekom 2015. godine provela sljedeće aktivnosti nadzora:

- redovnu procjenu rizičnosti poslovanja kreditnih institucija kojom je obuhvatila 24 kreditne institucije u 28 različitih aktivnosti
- izdavanje zapisnika kao posljedica nepravilnosti u poslovanju kojom je obuhvatila 6 kreditnih institucija i izdala 8 zapisnika
- provođenje neposrednog nadzora u 14 kreditnih institucija i to ukupno 21 puta
- izdavanje mjera za ispravljanje ustanovljenih nepravilnosti u 27 banaka. Ukupno je provedeno 56 aktivnosti
- izdavanje tehničkih rješenja kao odgovor na primjenu Uredbe EU 575/2013. Na taj način HNB je proveo 24 aktivnosti u 15 kreditnih institucija
- za dvije kreditne institucije HNB je izdao rješenja na koji način se mogu primjenjivati napredni pristupi mjerenju rizika
- za dvije kreditne institucije HNB je izdao tri opomene
- za četiri kreditne institucije HNB je imenovao povjerenike
- u 12 kreditnih institucija prihvaćene su zajedničke odluke HNB i institucija samih
- u dvije kreditne institucije HNB je rano intervenirao kako bi usuglasio poslovanja u skladu s propisanim zakonima

U periodu tijekom 2015. godine Hrvatska narodna banka provodila je supervizorski ciklus procjenjivanja kreditnih institucija, odnosno procjenjivala je rizičnost institucije na temelju svih rizika kojima kreditna institucija može biti izložena. Uz procjenu rizika ona se također bavila i adekvatnošću postupaka procjenjivanja kao i održavanja internog kapitala. Ona je također uključivala supervizorske mjere radi pravodobnog poduzimanja aktivnosti za osiguranje stabilnosti poslovanja kreditne institucije, poboljšanje sigurnosti poslovanja te otklanjanje nezakonitosti i nepravilnosti u poslovanju kreditnih institucija, kao i praćenje izvršavanja tih mjera (HNB, Godišnje izvješće 2015., 2016., str. 84).

Navedenim supervizorskim ciklusom, HNB se također bavio i tematikom adekvatnosti kapitala. Na temelju dostavljenih internih izvješća kreditnih institucija i njihove samoprocjene, supervizor je dao procjenu primjerenosti postupaka koje je kreditna institucija provodila s ciljem usklađivanja s zakonski propisanim minimalnim kapitalnih zahtjevima.

Tijekom 2015. godine, Hrvatska narodna banka je provela 21 neposredni nadzor u kreditnim institucijama, i ti nadzori ukupno su trajali 1305 dana u 14 kreditnih institucija koje su raspolagale sa 72,85% bankovne imovine. Osim nadzora iz upravljanja rizicima, supervizorski nadzor provodio se i zbog kvalitete imovine te utvrđivanja adekvatnosti regulatornoga kapitala.

7. KRITIČKI STAVOVI PREMA VISOKIM KAPITALNIM ZAHTJEVIMA

S obzirom na brojne prednosti koje su prepoznate kroz primjenu već spomenutih sporazuma, direktiva i uredba, vidljivi su i njihovi nedostaci.

7.1. Regulatorna arbitraža

Regulatorna arbitraža u izračunu minimalno zahtijevane razine regulatornog kapitala podrazumijeva kozmetičko ili nominalno usklađivanje banaka sa standardima adekvatnosti kapitala, pri čemu stvarna ili efektivna razina regulatornog kapitala može biti značajno manja u odnosu na potrebnu tj. preuzete rizike. (Kundid Novokmet, 2015., str. 161). Stoga se takva arbitraža može javiti prilikom mjerenja rizika.

Negativne posljedice usklađivanja s visokim kapitalnih zahtjevima mogu dovesti do sljedećih negativnih kretanja (Koehn & Santomero, 1980.):

- banke više neće preuzimati veće rizike jer vlasnici dionica ionako puno kapitala izdvajaju u dokapitalizaciju banaka. S druge strane neki kritičari navode kako će veći kapitalni zahtjevi dovesti i do proporcionalnog efekta veće sklonosti banaka riziku
- regulacija kapitala dovodi do povećanih poslovnih rizika

Kritika kapitalnih zahtjeva uglavnom se temelji na manjkavostima načina na koji su rizični ponderi definirani, zanemarivanju diversifikacijskih učinaka, slabostima agencija za procjenu kreditnog rejtinga u dodjeli eksternih rejtinga te slabostima suvremenih metoda mjerenja rizika, izostanku ukupne mjere rizika, problemu utvrđivanja koreliranosti više različitih vrsta rizika sadržanih u istoj operaciji te procikličkim efektima uslijed propisivanja univerzalnog i na percepcijama riziku osjetljivog regulatornog modela za izračun kapitala. (Kundid Novokmet, 2015., str. 162).

Sukladno svemu navedenom regulatorna arbitraža, ako se pojavi, može dovesti do sljedećih nepovoljnih učinaka na financijsku stabilnost bankarskog sektora:

- novom tehnikom financiranja kao što je primjerice pretvaranje kredita u vrijednosne papire (sekuritizacija) i općenito prodajom kredita može se smanjiti volumen rizično ponderirane aktive, a to se prije svega može desiti ako se sekuritizacija provodi za krediti najviše kvalitete
- banke su u ovakvim uvjetima sklone davanju kredita po izrazito niskim kamatnim stopama i uvjetima, s nadom da će takve kredite prodati drugim financijskim institucijama odmah nakon njihovog sklapanja
- prema dostupnim istraživanjima isto je tako vidljivo da se brojne velike banke u razvijenim državama usredotočuju na niskorizični dopunski kapital, umjesto da bi kapitaliziranost banaka postizale redovnim osnovnim kapitalom kao kapitalom najviše vrijednosti
- primjena eksternih kreditnih rejtinga također može biti spora i nedovoljno fleksibilna pa se zaključuje da kapitalni zahtjevi zaostaju u održavanju smanjenih kreditnih rejtinga. (Altman & Saunders, 2001.)
- primjena eksternih kreditnih rejtinga također može biti uzročnik povećanih razlika u minimalnim kapitalnim zahtjevima među zemljama različitog stupnja razvijenosti te dovesti do snažnijih procikličkih efekata u manje razvijenim zemljama. (Kundid Novokmet, 2015., str. 163). Promjene kreditnih rejtinga stoga će imati značajniji odjek u manje razvijenim zemljama od razvijenih zemljama. Kao posljedica toga, bankovne institucije u slabije razvijenim zemljama imat će veće troškove financiranja i neće imati jednaku dostupnost međubankovnih kredita na međunarodnom financijskom tržištu.
- spomenuti napredni pristup internih rejtinga (eng. AIRB) ima slabosti u odnosu na temeljni pristup internih rejtinga. Napredni pri tome potkapitalizira kreditni rizik, a temeljni ka predkapitalizira. Stoga je moguće da bi kapital koji je potreban da bi banka bila solventna, mogao biti i do 5 puta veći u odnosu na iznos potrebnog kapitala ustanovljenog naprednim pristupom internih rejtinga.
- banke se kako bi zadovoljile visoke kapitalne, odlučuju uzeti podređene kredite koji također mogu dovesti do financijske nestabilnosti.
- usklađenost s visokim kapitalnim zahtjevima isto tako može dovesti do regulatornog troška za krajnje korisnike bankovnih usluga što prije svega ovisi o

konkurentnosti u bankarskom sektoru, dostupnosti drugih oblika kredita te elastičnosti potražnje za samim kreditima. (Kundid Novokmet, 2015., str. 165).

7.2. Problemi nastali iz veličine objekata regulacije

S obzirom da se pristup internih kreditnih rejtinga namjerava provoditi prije svega kod velikih banaka, dok će male banke i dalje primjenjivati standardizirani pristup, očekuje se snižavanje kamatnih stopa za korisnike kredita koji su niskorizični. To će dovesti do nepovoljnog odraza na male banke koje bi trebale prema tome postati još financijski rizičnije, dok će još više ojačati udio velikih banaka na tržištu. Kao posljedica toga desit će se još veći oligopol velikih banaka u bankarskom sektoru od trenutno postojećeg. Uslijed toga manje će banke često trebati uložiti dodatna sredstva u dokapitalizaciju, što će ih također dovesti u znatno lošiji financijski položaj u odnosu na velike banke.

7.3. Problemi povezani uz nejednaku razvijenost gospodarstva

Primjena harmoniziranih standarda adekvatnosti kapitala i općenito supervizija banaka posebno je zahtjevna u razvijajućim zemljama, ali nije prošla bez poteškoća ni u najrazvijenijim zemljama poput SAD-a. (Kundid Novokmet, 2015., str. 165).

Tako je primjerice SAD znatno kasnije počeo s primjenom Basel II sporazuma u odnosu na druge razvijene zemlje zapadne Europe. Uzrok tome bio je u strahu vodećih američkih banaka od prevelike redukcije kapitala. Istraživanja su pokazala da banke koje posluju u uvjetima monetarne nestabilnosti, pretjeranog rasta gospodarstva i niske kvalitete regulatornog okruženja, preuzimaju velike rizike i da u takvim slučajevima razina zahtijevanog kapitala može biti irelevantna za stabilnost sustava. S druge strane, različite regulatorne politike među zemljama mogu dovesti do prekogranične regulatorne arbitraže i biti izvor bankovne nestabilnosti. (Kundid Novokmet, 2015., str. 166).

8. ZAKLJUČAK

Na samom kraju ovog rada može se zaključiti kako u provođenju regulatorne politike koju provode države, veliku ulogu imaju banke kao financijski posrednici. One dakle moraju osigurati dovoljnu adekvatnost kapitala. One su usmjerene prema zadovoljavanju potrebih financijskih sredstava koja dalje utječu na gospodarski rast i razvoj države. Bez banaka to ne bi bilo moguće.

U strukturi bilance kod banaka, na strani pasive najveći udio otpada na obveze, koje su se u posljednjih nekoliko godina povećale kao posljedica konverzije kredita u švicarskim francima.

Kako bi se očuvala financijska stabilnost, država provodi regulatornu politiku usmjerenu prema očuvanju stabilnosti financijskog poslovanja uz preferenciju jačanja velikih banaka na svjetskim tržištima. Stoga u provođenju takve politike nastoji osigurati zadovoljavanje minimalnih kapitalnih zahtjeva. Pri tome bi ukupni iznos kapitala trebao iznositi barem 8% udjela aktive a redovni osnovni kapital pri tome bi trebao biti na razini od 4,5% udjela u aktivi. Taj kapital naziva se redovni osnovni kapital koji je najbitniji u uspješnom financijskom poslovanju.

Navedeni zahtjevi regulirani su od strane Europske unije, u kojoj kao članica djeluje i Republika Hrvatska. Europska unija donijela je Uredbu o kapitalnim zahtjevima (eng. CRR) i Direktivu o kapitalnim zahtjevima.

Banke u kojima nisu zadovoljeni gore navedeni postoci o minimalnom udjelu kapitala, potrebno je dokapitalizirati kako bi se mogle nositi s krizom koja je pogodila svjetsko financijsko tržište proteklih nekoliko godina. Stoga je u takve banke u proteklih nekoliko godina uuložen dodatni kapital kako bi se smanjili gubici.

Prema rezultatima koji su predstavljeni u ovom radu vidljivo je da Republika Hrvatska nema nikakvih problema s primjenom regulatornih politika koje se nameću od strane Europske unije, pod nadzorom Hrvatske narodne banke. Njezina je kapitaliziranost na zavidnoj razini u odnosu na većinu drugih zemalja Europe.

9. PRILOZI

Tabela 4. Iznosi regulatornog kapitala po godinama promatranja u tisućama kuna

Naziv institucije	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
ERSTE & STEIERMÄRKISCHE BANK d.d.	5.220.516	5.522.709	5.396.707	7.814.805	6.989.614
HRVATSKA POŠTANSKA BANKA d.d. ¹	1.491.514	1.574.563	1.531.086	650.695	1.533.638
HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d.	7.767.130	7.492.947	6.697.959	5.468.839	3.833.711
OTP BANKA HRVATSKA d.d. ²	1.240.209	1.351.709	1.445.779	1.481.650	1.563.107
PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d.	9.651.951	10.480.723	10.622.492	10.312.250	10.894.061
RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d.	5.054.909	4.830.992	4.644.250	4.750.735	4.557.884
SBERBANK d.d./VOLKSBANK	1.561.428	1.444.462	1.335.066	1.308.669	1.084.420
SOCIÉTÉ GÉNÉRALE-SPLITSKA BANKA d.d.	3.603.561	3.716.459	3.177.082	2.962.853	3.231.928
ZAGREBAČKA BANKA d.d.	13.669.152	14.277.579	14.461.804	14.935.604	14.434.330

Izvor: Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2012, Godišnje izvješće 2015.

Tabela 5. Stope redovnog osnovnog kapitala, osnovnog kapitala i ukupnog (regulatornog) kapitala

	Stopa redovnoga osnovnog kapitala,%	Stopa osnovnoga kapitala,%	Stopa ukupnoga kapitala,%	Stopa redovnoga osnovnog kapitala,%	Stopa osnovnoga kapitala,%	Stopa ukupnoga kapitala,%
Naziv institucije	2014.			2015.		
ERSTE & STEIERMÄRKISCHE BANK d.d.	17,57	17,57	20,43	15,71	15,71	19,77
HRVATSKA POŠTANSKA BANKA d.d.	6,58	6,58	6,72	16,25	16,25	16,25
HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d.	26,57	26,57	32,07	13,48	13,48	22,66
OTP BANKA HRVATSKA d.d.	14,97	14,97	14,97	15,59	15,59	15,59
PRIVREDNA BANKA ZAGREB d.d.	21,87	21,87	21,87	17,31	17,31	21,22
RAIFFEISENBANK AUSTRIA d.d.	19,26	19,26	21,33	26,99	26,99	26,99
SBERBANK d.d./VOLKSBANK	18,57	18,57	18,57	17,21	17,21	17,21
SOCIÉTÉ GÉNÉRALE-SPLITSKA BANKA d.d.	17,43	17,43	17,43	18,67	18,67	18,67
ZAGREBAČKA BANKA d.d.	25,62	25,62	25,62	24,66	24,66	24,66

Izvor: Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2012, Godišnje izvješće 2015.

Tabela 7. Struktura obveza i kapitala banaka, na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima

	XII. 2011.		XII. 2012.			XII. 2013.			XII. 2014.			XII. 2015.		
	Iznos	Udio	Iznos	Udio	Promjena	Iznos	Udio	Promjena	Iznos	Udio	Promjena	Iznos	Udio	Promjena
Krediti od financijskih institucija	17.320,7	4,3	16.802,9	4,2	-3,0	15.146,0	3,8	-9,9	14.617,1	3,7	-3,5	12.966,5	3,3	-11,3
Kratkoročni krediti	5.383,5	1,3	3.273,9	0,8	-39,2	2.124,8	0,5	-35,1	2.428,3	0,6	14,3	1.342,0	0,3	-44,7
Dugoročni krediti	11.937,2	2,9	13.529,0	3,4	13,3	13.021,2	3,3	-3,8	12.188,9	3,1	-6,4	11.624,5	3,0	-4,6
Depoziti	281.286,7	69,1	275.844,0	69,0	-1,9	282.805,6	71,1	2,5	286.075,4	72,4	1,2	294.214,6	74,8	2,8
Depoziti na transakcijskim računima	44.901,6	11,0	47.466,3	11,9	5,7	54.245,1	13,6	14,3	67.556,2	17,1	24,5	76.631,9	19,5	13,4
Štedni depoziti	21.074,5	5,2	21.229,8	5,3	0,7	21.785,7	5,5	2,6	18.045,1	4,6	-17,2	21.052,5	5,4	16,7
Oročeni depoziti	215.310,6	52,9	207.147,9	51,8	-3,8	206.774,8	52,0	-0,2	200.474,1	50,7	-3,0	196.530,2	50,0	-2,0
Ostali krediti	31.852,3	7,8	30.599,2	7,7	-3,9	26.337,2	6,6	-13,9	21.944,3	5,6	-16,7	11.314,5	2,9	-48,4
Kratkoročni krediti	3.938,4	1,0	4.669,1	1,2	18,6	4.531,3	1,1	-3,0	3.806,9	1,0	-16,0	1.378,7	0,4	-63,8
Dugoročni krediti	27.914,0	6,9	25.930,1	6,5	-7,1	21.805,9	0,5	-15,9	18.137,4	4,6	-16,8	9.935,9	2,5	-45,2
Derivatne financijske obveze i ostale financijske obveze kojima se trguje	1.383,7	0,3	1.752,3	0,4	26,6	1.878,1	0,5	7,2	1.180,5	0,3	-37,1	2.339,2	0,6	98,2
Izdani dužnički vrijednosni papiri	0,0	0,0	300,0	0,1	-	299,9	0,1	0,0	299,9	0,1	0,0	300,8	0,1	0,3
Kratkoročni izdani dužnički vrijednosni papiri	0,0	0,0	0,0	0,0	-	0,0	0,0	-	0,0	0,0	-	0,8	0,0	-
Dugoročni izdani dužnički vrijednosni papiri	0,0	0,0	300,0	0,1	-	299,9	0,1	0,0	299,9	0,1	0,0	300,0	0,1	0,0
Izdani podređeni instrumenti	1.366,2	0,3	1.391,0	0,3	1,8	1.453,5	0,4	4,5	2.050,0	0,5	41,0	2.724,0	0,7	32,9
Izdani hibridni instrumenti	3.601,1	0,9	3.243,0	0,8	-9,9	3.005,9	0,8	-7,3	2.319,4	0,6	-22,8	2.198,4	0,6	-5,2
Kamate, naknade i ostale obveze	14.387,4	3,5	12.611,7	3,2	-12,3	11.445,8	2,9	-9,2	11.231,2	2,8	-1,9	17.361,6	4,4	54,6
UKUPNO OBVEZE	351.198,2	86,3	342.544,1	85,7	-2,5	342.371,9	86,1	-0,1	339.717,8	86,0	-0,8	343.419,6	87,3	1,1
Dionički kapital	33.805,6	8,3	34.231,0	8,6	1,3	33.964,7	8,5	-0,8	33.757,2	8,5	-0,6	34.275,4	8,7	1,5
Dobit (gubitak) tekuće godine	3.804,4	0,9	2.723,9	0,7	-28,4	477,6	0,1	-82,5	1.534,6	0,4	221,3	-4.615,8	-1,2	-400,8
Zadržana dobit (gubitak)	13.705,2	3,4	15.666,4	3,9	14,3	16.315,3	4,1	4,1	15.943,0	4,0	-2,3	15.579,3	4,0	-2,3
Zakonske rezerve	1.058,6	0,3	1.081,1	0,3	2,1	1.108,6	0,3	2,5	1.046,0	0,3	-5,6	1.035,2	0,3	-1,0
Statutarne i ostale kapitalne rezerve	3.643,6	0,9	3.292,4	0,8	-9,6	3.035,4	0,8	-7,8	2.600,4	0,7	-14,3	2.892,5	0,7	11,2
Revalorizacijske rezerve	-188,0	0,0	427,0	0,1	-327,1	610,4	0,2	42,9	727,9	0,2	19,2	1.151,3	0,3	58,2
Dobit (gubitak) prethodne godine	-62,6	0,0	-50,1	0,0	-19,8	-20,2	0,0	-59,7	-89,1	0,0	342,2	-307,0	-0,1	244,4
UKUPNO KAPITAL	55.766,8	13,7	57.371,6	14,3	2,9	55.491,8	13,9	-3,3	55.519,9	14,0	0,1	49.974,7	12,7	-10,0
UKUPNO OBVEZE I KAPITAL	406.965,0	100,0	399.915,7	100,0	-1,7	397.863,7	100,0	-0,5	395.237,0	100,0	-0,7	395.237,0	100,0	-0,5

Izvor: Hrvatska narodna banka: Godišnje izvješće 2012, Godišnje izvješće 2015.

10. LITERATURA

1. Altman, E. I., & Saunders, A. (2001.). An Analysis and Critique of the BIS Proposal on Capital Adequacy and Ratings. *Journal of Bankig & Finance*, Vol. 25., No. 1., str. 25-46.
2. Birov, M. (2011.). *Basel III - utjecaj nove regulative na financijska tržišta, banke i njihove korporativne klijente*. Zagreb: Privredna banka Zagreb.
3. Broz Tominac, S. (2013.). *Pregled Basel III i moguć utjecaj na bankovni sustav*. Preuzeto 16. 1. 2017. iz <http://www.racunovodja.hr/33/pregled-basela-iii-i-mogu-c-utjecaj-na-hrvatski-bankovni-sustav-uniqueidRCViWTptZHJ3hZAWP4cu4iF8n9AhhJhl/>
4. EBA. (2015.). *Report - 2015 EU - wide transparency exercise*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1280458/2015+EU-wide+Transparency+Exercise+Report+FINAL.pdf>
5. eur-lex.europa.eu. (2015.). *Banke i investicijska društva - bonitetni nadzor*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/LSU/?uri=celex%3A32013L0036>
6. Europski Parlament. (2017.). *Financijske usluge: važni zakonodavni prijedlozi*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_3.2.6.pdf
7. Ercegovac, R. (2016.) Teorija i praksa bankovnog menadžmenta, str. 212-215
8. Gogl-Hassanin, I. (2014.). *Basel III implementation in Austria*. Prag: 52nd Annual Aija Congress.
9. HNB. (2013.). *Godišnje izvješće 2012*. Zagreb: HNB.
10. HNB. (2014.). *Godišnje izvješće 2013*. Zagreb: HNB.
11. HNB. (2015.). *Godišnje izvješće 2014*. Zagreb: HNB.
12. HNB. (2016.). *Financijska stabilnost*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz <https://www.hnb.hr/documents/20182/521139/h-fs-16-2016.pdf/980fd229-8906-49f8-ba71-b827b5f43b2c>
13. HNB. (2016.). *Godišnje izvješće 2015*. Zagreb: HNB.
14. HNB. (2016.). *O financijskoj stabilnosti*. Preuzeto 20. 1. 2017. iz <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/o-financijskoj-stabilnosti>
15. Hrvatska narodna banka. (8 2014.). *Bilten o bankama, br. 27*. Preuzeto 10. 1. 2017. iz <http://old.hnb.hr/publikac/bilten-o-bankama/hbilten-o-bankama-27.pdf>
16. Hrvatska narodna banka. (8. 2016.). *Bilten o bankama, br. 29*. Preuzeto 10. 1. 2017. iz <https://www.hnb.hr/documents/20182/950978/hbilten-o-bankama-29.pdf/f037d986-a62d-402a-bb32-9794e88a1a51>

17. Jurman, A. (2003.). Jamstveni kapital hrvatskih banaka u svjetlu novih bazelskih standarda. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu, Vol. 21, No. 1*, str. 65-82.
18. King, R. M. (2010.). *Mapping capital and liquidity requirements to bank lending spreads*. Basel: Bank for International Settlements Communications.
19. Koehn, M., & Santomero, A. M. (1980.). Regulation of Bank Capital and Portfolio Risk. *The Journal of Finance, Vol. 35., No. 5.*, str. 1235-1244.
20. Kundid Novokmet, A. (2015.). Kontroverze regulacije kapitala kroz kapitalne zahtjeve. *Ekonomski pregled, Vol. 66., No. 2*, str. 156-176.
21. Ljubić, M. (2015.). Implementacija Bazel III kapitalnih standarda i izazovi svetske ekonomske krize. *Megatrend revija, Vol. 12., No. 1.*, str. 67-84.
22. magazinplus.eu. (1997.). *Banka za međunarodna poravnanja, Basel - osnivanje i osnovne aktivnosti banke*. Preuzeto 9. 1. 2017. iz <http://www.magazinplus.eu/wp-content/uploads/2015/10/BIS-banka-KOja-Vlada.pdf>
23. Martinjak, I. (2004.). *Rezultati upitnika o novom bazelskom sporazumu o kapitalu (Basel II)*. Zagreb: HNB - Direkcija za bonitetnu regulativu i analizu bankovnog sustava.
24. Miletić, I. (2008.). Nadzor banaka i stabilnost bankarskog sustava. *Ekonomska istraživanja, Vol. 21., No. 3*.
25. Mukhlynina, L. (2012.). *Bank Capital Requirements and Performance*. Zürich: Department of Banking and Finance - University of Zürich.
26. Radman Peša, A., Zubak, V., & Mitrović, D. (2015.). Regulacija financijskog tržišta prije i nakon svjetske krize. *Oeconomica Jadartina, Vol. 5., No. 1.*, str. 94-112.
27. Srkalović, N. (1997.). Banka za međunarodna poravnanja, Basel - osnivanje i osnovne aktivnosti banke. *Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol. 7., No. 60.*, str. 39-58.
28. Vijeće Europske unije. (2015.). *Kapitalni zahtjevi za bankarski sektor*. Preuzeto 10. 1. 2017. iz <http://www.consilium.europa.eu/hr/policies/banking-union/single-rulebook/capital-requirements/>
29. Vizjak, A., & Vizjak, M. (2016.). *Ekonomska misao i praksa, Vol. 15., No.1*. str. 319-336.
30. Vujčić, B. (2013.). Izlaganje za konferenciju Hrvatskog novčanog tržišta. Opatija.
31. Zagrebačka banka. (2016.). *Javna objava Grupe Zagrebačke banke na dan 30. lipnja 2016*. Preuzeto 15. 1. 2017. iz www.zaba.hr

Popis grafova:

Graf 1. Osnovni kapital banaka 2013. godine u milijardama kuna.....	8
Graf 2. Osnovni kapital banaka po kategorijama 2013. godine u milijardama kuna.....	8
Graf 3. Odnos između ukupnog kapitala i ukupnih obveza banaka u milijunima kuna	11
Graf 4. Struktura obveza i kapitala banaka	12
Graf 5. Profitabilnost prosječne imovine i profitabilnost prosječnoga kapitala.....	13
Graf 6. Kretanje regulatornog kapitala u mlrd. kuna	31
Graf 7. Regulatorni kapital vodećih banaka po godinama	32
Graf 8. Stopa redovnog osnovnog kapitala za 10 najvećih banaka.....	33
Graf 9. Kretanje stope osnovnog kapitala	34
Graf 10. Kretanje stope regulativnog kapitala	35
Graf 11. Načini izračuna izloženosti kreditnom riziku	36
Graf 12. Stope redovnog osnovnog kapitala u zemljama EU - zone	37
Graf 13. Stope kapitala 2015. godine u zemlja euro zone i usporedba s Hrvatskom.....	38
Graf 14. Stope kapitala EU zone i usporedba s Hrvatskom 2015.	39
Graf 15. Evolucija stope redovnog osnovnog kapitala po kvartilima u državama EU zone....	39
Graf 16. Financijska poluga banaka u Republici Hrvatskoj.....	41
Graf 17. Financijska poluga u odnosu Republike Hrvatske, Europe i svijeta.....	42
Graf 18. Financijska poluga u zemljama Europe	43
Graf 19. Udio domaćih kredita u privatnom sektoru za Republiku Hrvatsku i zemlje Europe	43
Graf 20. Domaći krediti u privatnom sektoru	44
Graf 21. Udio loših kredita u ukupnim kreditima	45
Graf 22. Javni dug RH.....	47
Graf 23. Kretanje distribucije premije na rizik banaka u Europi	49
Graf 24. Komponente troška glavnice banaka u zemljama europodručja.....	50
Graf 25. Pokazatelji adekvatnosti kapitala	51
Graf 26. Profitabilnost imovine i kapitala banaka.....	52

Popis tabela

Tabela 1. Kategorije imovine prema riziku propisanim Basel I sporazumom.....	19
Tabela 2. Ponderi rizika za potraživanja	23
Tabela 3. Regulatorni kapital banaka u Republici Hrvatskoj u mlrd. kunama	30
Tabela 6. Evolucija kapitala u bankama Europe 12.2013-06.2015.....	40
Tabela 4. Iznosi regulatornog kapitala po godinama promatranja u tisućama kuna	60
Tabela 5. Stope redovnog osnovnog kapitala, osnovnog kapitala i ukupnog (regulatornog) kapitala	61
Tabela 7. Struktura obveza i kapitala banaka, na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima	62

Popis slika

Slika 1. Struktura Basel II sporazuma	21